

Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського — найбільша книгозбірня нашої держави (обсяг фондів — понад 15,5 млн одиниць зберігання), головний науково-інформаційний центр входить до числа десяти найбільших національних бібліотек світу. Нещодавно, у серпні, вона відзначила своє перше століття від дня заснування

Василь ЛИЗАНЧУК, доктор філологічних наук, заслужений професор Львівського національного університету ім. І. Франка

І водночас неспокійно мені на душі, бо цього навчального року, тобто 2019-го — відбудуться вибори Президента України і депутатів Верховної Ради. Наростає тривога, адже зовнішні та внутрішні вороги відновленої української незалежності у глибокому аморальному порозумінні і взаємній підтримці агресивно ополчилися проти України, витонченими підступними методами потужно сіють у суспільстві зневіру, апатію, безвихідь щодо природної потреби розвивати незалежну Державу і всіма силами захищати її від російських загарбників та інших близьких і далеких агресорів. Тому в такій надзвичайно складній суспільно-політичній ситуації дуже важливо, щоб кожен свідомий громадянин України, попри нинішні матеріальні нестатки і соціальні труднощі, спричинені олігархамичужинцями, створював, плекав у своєму серці духовно-психологічну потребу осмислювати все, що відбувається нині в історичному контексті, відкидати позолочену брехню, якою заповнили інформаційно-гуманітарний простір такі “видатні діячі”, як Медведчук, Новінський, Добкін, Мураєв, Рабінович, Влащенко та сотні інших одвертих і перевтілених в овечок хижих вовків.

Отже, кожному потрібно не потонути в улесливій, медоточивій олжі, а глибоко розуміти сутність, мету кожної інформації, кожного виступу політиків, кожно-

Запорука успішної держави — мислення

У кожного з Вас, шановний читачу, свої відчуття, пов’язані з початком нового навчального року. У мене двоїсте враження від цифр 2018—2019 навчальний рік. Позитивне, бо тишуся, що знову зустрінуся з цікавими, допитливими, неординарними студентами, які прагнуть здобувати нові знання. Будемо разом інтелектуально збагачуватися. Дякую за це Богові. Бажаю кожному з Вас доброго здоров’я, плідних науково-педагогічних здобутків заради утвердження соборної, демократичної, правової, багатой української України.

го інтерв’ю, ток-шоу, тобто виважено, на українських національних засадах, мислити, думати, щоб знову не потрапити у московську неволю. Згадаймо імператив: “Думаю, отже, живу” (Декарт). Але цього замало. Невідкладно вчімося правильно думати, адже “правильно думати — це морально-етична норма” (Паскаль).

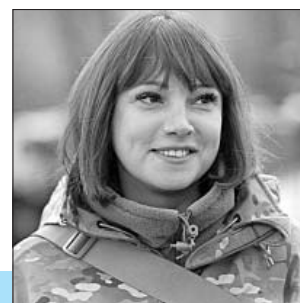
Для українців у нинішніх умовах російсько-української гібридної війни “правильне думання” — це українсько-центричне мислення, це — українсько-центрична позиція, це — українсько-центричні вчинки, активні моральні дії насамперед задля захисту, розвитку й утвердження української України в органічній єдності з дбайливістю і відповідальністю за свою родину, особисте духовно-матеріальне, національне самоствердження.

Всім своїм єством почуймо, зрозуміймо Тараса Шевченка: “Нема на світі Укра-

їни, // Немає другого Дніпра...” “В своїй хаті своя й правда, // І сила, і воля...” “І чужому научайтесь, // Й свого не цурайтесь”. Кожного з нас просить Іван Франко добре вчитися, сумлінно працювати, “щоб газдою, не слугою перед світом стати”.

В Україні, на жаль, ще багато аморальних носіїв “грязі Москви”. Розпізнаваймо їх, очищаймося від маніпулятивної грязі, не впускаймо цю отруту до серця і розуму, відкидаймо разом з носіями у безодню небуття, щоби не перетворитися на московських “подножок”. Адже російські та промосковські ідеологи і політики, які заповнили теле- і радіоефір України, прагнуть духовно покалічити, підкорити українців, перетворити їх на блудників. Тому думаймо, аналізуймо, бо “запорука успішної держави — мислення” (Андрій Содомора) — українськоцентричне мислення на загальнолюдських засадах.

ГІСТЬ РЕДАКЦІЇ
ТЕТЯНА РИЧКОВА

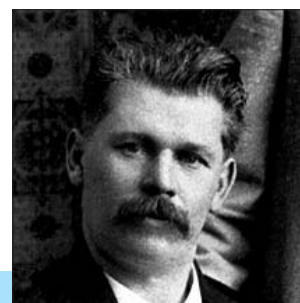
3

ІСТОРІЯ НЕ ДІЛИТЬСЯ
НА ЧОРНЕ І БІЛЕ

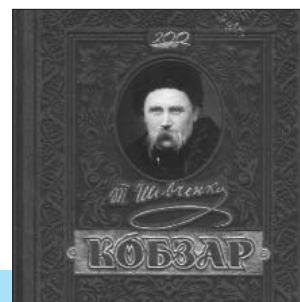
4-5

“ПРОСВІТІ” — 150!

6

НЕ СПОТВОРЮЙТЕ
ШЕВЧЕНКА!

10-11

АНТОЛОГІЯ ПІСНІ ВІД
ОЛЕКСАНДРА ЯКОВЧУКА

12

Розпочався політичний сезон, який завершиться виборами президента

Сергій ЖИЖКО

Ми пов'язуємо виборчі кампанії, які відбуваються кожні п'ять років, з можливістю еволюційних перемін, реформ, зміцнення державності, ростом добробуту і з національним відродженням-розвитком.

Майже стовідсотково очевидно, хто буде наступним президентом України і навколівибірчі дебати так і залишатимуться місцем шліфування політичних аргументів, зашкалюючої критики, самовираження активістів і підготовкою до наступних парламентських виборів восени 2019 року, які не стануть підставою для майбутніх політико-економічних змін.

Звичайними політологічними критеріями вибори в Україні не виміряти, бо ці політологічні закономірності у нас слід застосовувати однаковим чином до двох категорій “електорату” — українськомовного і російськомовного. Тобто, у нас президентами стають і у Верховну Раду приходять фігуранти від двох Україн — “рускоязичної” і українськомовної — це з досвіду 27 років незалежності, і так ще триватиме довго.

Ні, це не ми ділимо Україну за мовною ознакою, і не визнавати цього — вже є фальшуванням. Нас вже давно поділили, особливо старалися російські націонал-комуністи, які за совка насильно зросійщили українців — як міське населення України.

Йдеться не про те, що російська є носієм зла, чи російськомовні українці або ж представники зросійщених меншин, чи самі росіяни в Україні є негативним чинником політичного життя. Йдеться не про російську як засіб обміну інформацією чи приватного спілкування або ж спілкування в армії, серед правоохоронців, у адміністраціях, в освіті чи серед бізнесу.

Йдеться не про Путіна і його воєнну заштиту “рускоязичного населення” від насильної українізації.

Йдеться про те, що двомовність в Україні є політичним чинником, який гальмує політичний і соціально-економічний розвиток країни загалом.

Опертя політичних діячів і партій на два різномовних і за кількістю майже незмінно рівновеликих електорати (які не підтримують політиків і політичних партій з протилежного мовного табору), веде до політичних спекуляцій і панування в Україні олігархічного режиму. Так олігархи, вже внаслідок виборів, визискують збіднілу масу русскоязичних і українськомовних і не дають ручному парламенту можливості у законодавчий спосіб обмежити свої офшорні апетити та сприяти створенню масиву середнього класу.

Двомовність є доконаним фактом.

27 років в Україні править русскоязична влада (за винятком 7 західних областей, які на політику у Києві чи в інших регіонах впливу не мають). І все, що ми маємо з пограбунком України — результат діяльності посткомпартиї зросійщених “еліт”.

У нас усі русскоязичні президенти (окрім Ющенка із пере-

важно русскоязичним оточенням), реально — всі прем'єр-міністри, їхні заступники, начальники управлінь, голови обласних і більшість районних адміністрацій, усі вертикалі правоохоронців. У нас русскоязичний олігархат і крупний та більшість середнього бізнесу загалом.

Реально влада і власність — у русскоязичних, яких радо підтримує українського походження зросійщене войвоначне міщанство і більшість меншин (хіба окрім поляків).

Очевидно, що цей русскоязичний правлячий клас, який у наш час “для блізіру” мовить українською на телекамери, є самозадоволеним і його влаштує і матеріальний статус, привілейована русскоязичність, від якої вони не бачать сенсу відмовлятися та почувають себе “хозяєвами жізни”.

Більшість українськомовних, які потрапляють у зросійщені міста, стають перед вибором: або приєднуватися до резервації українськомовних і вкорочувати собі соціальну драбину, або ж “зачтокать” і вписатися у процес виживання. Русскоязичність у містах стала чинником вигоди і звичкою та захоплює собою наступні хвилі населення з провінції.

Хтось скаже, що ось у західних областях така ж корупція, як у центрі та на сході, що ось раптом ми станемо всі українськомовними — і все залишиться так само.

Але згадайте, як 27 років голосували західні області. Якби так голосували східні та центр — ми давно були б у НАТО, в ЄС, мали б інших президентів, міністрів, армію, правоохоронців і рівень життя без помітної корупції.

Якби Україна пішла шляхом русскоязичного електорату — були б ми ще однією Білоруссю чи губерніями Росії.

Проблему двомовності український правлячий клас мав би помітити давно, і влада, і саме русскоязичне населення. Саме сконцентроване у мільйонниках та більших містах України русскоязичне населення зайняте у наукоємних виробництвах, у державному управлінні та бізнесі, воно має потужний вплив на вироблення української політики і її вектору розвитку, воно мало б піднімати питання національного відродження України, державного сприяння мові, патріотичного виховання молоді.

Та не піднімає. Піднімають українськомовні “маргінали”, які не будували ракет, космічних кораблів і комунізму.

Поки в Україні русскоязична частина суспільства з добровільних переконань не повернеться до засвоєння української мови, нам не допоможуть ні економічні програми, ні кадрова карусель “нових облич”, ні вибори, ні інновації, ні інвестиції.

Питання двомовності в Україні є причиною наших політичних та економічних невдач і буде таким надалі.

Тому слід підтримувати тих політиків, ті політичні партії, ті соціальні прошарки, які на ділі прагнуть до національного відродження і в пріоритеті мають підтримку української мови.

Повернути всю правду про Геноцид—Голодомор

Георгій ЛУК'ЯНЧУК

Майже одночасно в столиці України відбулися два важливі заходи, присвячені темі Геноциду—Голодомору 1932—33 років, страшні роковини якого відзначають цього дня в Україні та багатьох країнах світу.

На стендах Національного музею “Меморіал жертв Голодомору” — цифри, цифри, цифри. За ними мільйони людських життів, що обірвалися за волею Леніна-Сталіна, Кагановича та їхніх соратників — організаторів найбільшої гуманітарної катастрофи в історії людства — Голодомору в Україні 1932—1933 років. За ініціативою Всеукраїнської правозахисної організації “Меморіал”, яку очолює Перший віце-прем'єр міністр України Степан Кубів, й інших наукових і дослідницьких установ тут, у музеї, відкрилася виставка “Голодомор-геноцид мовою чисел”. Поряд із цією експозицією інша — “Вкрадене дитинство”, присвячена дітям, вбитим голодом. Відкриваючи виставку, міністр культури Євген Нищул зазначив: “Занадто тривалий час найбільша трагедія нашого народу була під грифом “таємно”. Представники влади не визнавали Голодомору, посилалися на неврожай. У залах музею бачимо страшні цифри втрат, коли одного року в школі за парти сідали 45—60 дітей, а наступного вже 5 чи 6. Цьогоріч провели чимало наукових конференцій, де історики, криміналісти представили нові факти, які доводять, що українську націю вбивали голодом, вбивали свідомо. Наш святий обов'язок повернути правду про Геноцид-Голодомор”.

Співголова громадського комітету із вшанування пам'яті жертв Голодомору-геноциду 1932—1933 років в Україні Іван Васюник, перший заступник голови Всеукраїнської правозахисної організації “Меморіал” Богдан Моркляник, доктор історичних наук Володимир Сергійчук, керівник слідчої групи Микола Герасименко наголошували, що підрахунки масштабів втрат української нації не завершено й нині, внаслідок цілковитої засекреченості комуністичним режимом інформації про три штучні голоди — 1921—1922, 1932—1933 та 1946—1947 років і заборону фіксувати смертність від голоду. Тож більшість імен замордованих втрачено. Втім, дослідження останніх років дозволили встановити цифру вбитих голодом — науковці вважають, що жертв більше 10 млн. Цифра в 3—4 мільйони, яку називають деякі дослідники, на думку Володимира Сергійчука, псевдонаукова і ґрунтується на

Виступ Богдана Моркляника (зліва — Гендиректор Національного музею “Меморіал жертв Голодомору” О. Стасюк)

сфальшованих документах. Невдивно, що ті, хто применшує втрати, уникають публічних дискусій.

На виставці окремі стенди присвячені свідченням дипломатів, котрі працювали в СРСР у 30-х роках. У своєму звіті Отто Шиллер, аташе з питань сільського господарства Німеччини у Москві, 19 вересня 1933-го писав: “...подекуди масштаби вимірювання сягнули 25—30% населення. Як на мене, названа цифра в 10 мільйонів жертв голоду не є перебільшенням”. Літредактор “Укрдержнацменвидаву” Дорота Федербуш у своєму щоденнику у серпні 1933 р. занотувала: “30% народу вимерло в Україні від голоду, тобто 9—10 мільйонів”. За цей запис її заарештували, засудили на п'ять років і відправили у ГУЛАГ, звідки вона не повернулася. Віце-консул Італії у Харкові Серджо Граденіго 22 червня того ж року у своєму донесенні зазначив: “Представники уряду визнали, що людські втрати лише в Україні становлять 9 мільйонів душ. В університетському середовищі говорять про 40—50% від усього населення України. Я вважаю цю цифру (15—16 млн) точнішою”.

Микола Герасименко, розповідаючи про роботу слідчої групи та порушення кримінальної справи за фактом геноциду, повідомив, що встановлено дві тисячі свідків злочину комуністичного режиму, опрацьовано понад 5 тисяч документів та знайдено 857 масових поховань жертв голоду. “І це далеко не всі”, — зазначає правник.

Дослідники підкреслюють, що Голодомор був спрямований на знищення українства, його вільного духу; це була ще одна спроба перетворити українців на московських рабів, а Україну на придаток Кремля. Щоб не повторилась трагедія, необхідно не лише встановити обставини гуманітарної катастрофи, її причини і наслідки, а й через книги, ЗМІ максимально доносити інформацію до суспільства та світового співтовариства. Необхідно про Геноцид-Голодомор розповідати в школах, адже

“окупант з'являється там, де програв учитель і священник”.

У рамках заходу в музеї відбулася презентація збірника Міжнародної практичної конференції “Штучні голоди в Україні XX століття”, що відбулася у травні в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. До збірки увійшло 85 статей — серед авторів відомі історики, журналісти, свідки Голодомору.

Слідом за відкриттям виставки “Голодомор-геноцид мовою чисел” у Національному музеї “Меморіал жертв Голодомору” в залі Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАНУ відбулися Наукові дебати з історичних та демографічних питань висвітлення Голодомору 1932—1933 рр. в Україні, де гостро зіткнулись дві позиції науковців і дослідників щодо чисельності жертв Геноциду-Голодомору 1932—33(34) рр.

Інститут історії України НАНУ, Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАНУ, Український науково-дослідний та освітній центр вивчення Голодомору (HREC in Ukraine) за сприяння Українського інституту національної пам'яті, Науково-освітнього консорціуму з вивчення Голодомору при Канадському інституті українських студій, Українського наукового інституту Гарвардського університету анонсували проведення ПУБЛІЧНИХ НАУКОВИХ ДЕБАТІВ.

Докладний, з цифрами й розрахунками, виступ доктора історичних наук Володимира Сергійчука та інших науковців спонукав ухвалити консенсусне рішення про створення при Інституті демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАНУ Комісії з охочих у ній працювати науковців про фундаментальне дослідження первинних документів з даними про людські втрати під час Геноциду—Голодомору 1932—33 рр. на рівні сільрад і районів по всій адміністративній території тогочасної УРСР.

Попри те, що подіям і наслідкам сталінської (як продовження ленінської) політики творення голоду присвячено значну кількість наукових досліджень та публікацій, результати багатолітніх академічних досліджень — істориків, демографів, правників, економістів — усе ще залишаються практично невідомими широкому загалу та неусвідомлені суспільством. Головна мета — донести правду про Голодомор—Геноцид — його жертв, “авторів” та виконавців до свідомості українства й світового співтовариства! Тож шануючи пам'ять багатьох мільйонів загиблих і тих, хто боровся і вижив в умовах ленінсько-сталінських Голодоморів, наш святий обов'язок — повернути всю правду про Геноцид.

Виступає Володимир Сергійчук. Сидять опоненти

— З дитинства мріяла стати офіцером: мій батько — військовий інженер, а свекор — артилерист, — говорить Тетяна Борисівна. — Змалечку жила у військових містечках, тому військових сприймала винятково як близьких мені людей.

— Вам хтось порадив зайнятися волонтерством? Це був пошук серця?

— Усе було значно прозаїчніше. У березні 2014 року, коли Путін захопив Крим, а на сході країни теж з'явилися так звані зелені чоловічки, почавши розповзатися, як саранча, по всій південно-східній Україні, мій чоловік, Вадим Ричков, пішов до військомату і записався добровольцем до війська.

— На той час у Вас був неповнолітній син Тимур, бізнес. Зважаючи на це, Ви не заперечували проти рішення чоловіка?

— Коли б Ви знали його характер, то, мабуть, і не запитували б: у надзвичайно серйозних ситуаціях він ухвалював рішення сам. І вони завжди були правильними...

Щодо волонтерства. 2014-го Україна опинилася у такій небезпеці, що ніхто не міг дати достеменною відповіді, скільки їй залишилось існувати як незалежній державі. І коли одні бідкалися, що ж робити, інші йшли до військоматів, записуючись добровольцями до війська. Я не могла спокійно дивитися на те, як населені пункти Донбасу опинялися під владою сепаратистів. Не могла спокійно сприймати новини про босу і голодну армію. І я вирішила допомогати нашим військовослужбовцям. Спочатку опікувалась 25-ю бригадою, де проходив службу Вадим.

— Що саме слід розуміти під словом “опікуватись”?

— Це означало піклуватися не лише про власного чоловіка, а й за весь особовий склад 25 десантно-штурмової бригади, забезпечуючи її всім необхідним для виконання завдань на сході України.

— Де знаходили кошти для цього? — Наша сім'я мала певні заощадження. Тож, порадившись з чоловіком, вирішила використати їх. Звісно, що тієї далеко не астрономічної суми не вистачило на все необхідне. Тому я зробила сторін-

Народний депутат України Тетяна Ричкова: «Не вірте тим, хто каже, що на війні не страшно...»

Улітку 2014-го ця молода вродлива жінка змінила вишукану сукню на камуфляж і почала “мотатись” Донбасом, опікуючись матеріальним забезпеченням українських вояків. Її можна було побачити навіть там, куди остерігалися їхати армійські тиловики — у розташуваних частин і підрозділах, які майже цілодобово перебували під “градами”, а її автомобіль не раз ставав мішенню російських найманців.

Захисні шоломи, бронезилети, доставлені нею бійцям, врятували не одне життя: цю жінку, як зізнався у розмові зі мною офіцер-фронтовик, до кінця своїх днів згадуватимуть сотні українських вояків. Нещодавно я зустрівся з пані Тетяною і попросив її згадати ті події, учасником яких вона була, розповісти, як їй, жінці, вдавалось витримувати такі фізичні і моральні навантаження. А ще — про сьогоднішню парламентську діяльність.

ку в соціальній мережі Фейсбук, з якої звернулася до небайдужих людей. Відгук отримала одразу, на потреби військових почали скидати кошти хто скільки міг.

Перебуваючи в зоні бойових дій, фіксувала заявки від кожного військовослужбовця, ми з друзями складали докупи замовлення і купували все необхідне з урахуванням цих потреб.

— Як Ви потрапили у Міністерство оборони? Чия це ініціатива? Яку посаду Ви там обіймали і чим конкретно займалися? Що реально вдалося зробити?

— Наприкінці 2014 року на посаді міністра оборони України вже перебував Степан Полторак, радником якого був Юрій Бірюков. На той момент з Юрою ми вже стали фронтовими друзями і подолали разом багато випробувань. Він знав, як я прагну змінити українську армію на кшталт зразкових армій світу. Тому я одразу відгукнулася на його запрошення впроваджувати реформи в МО особисто.

Я зайнялася напрямом матеріального забезпечення ЗС України та морально-психологічним напрямом. Результатом моєї діяльності є створення Головного управління розвитку та супроводження матеріального забезпечення ЗСУ під керівництвом бойового офіцера 79-ї десантно-штурмової бригади Дмитра Марченка. Зміни в забезпеченні обмундируванням за стандартами НАТО та в системі

харчування ЗСУ, що ми спостерігаємо зараз, — безпосередній наслідок роботи цього Управління.

Щодо морально-психологічного забезпечення військовослужбовців. У штат кожної військової частини на рівні батальйону було введено і навчено власними зусиллями і за допомогою міжнародних партнерів військових психологів. Тепер молодь може вступати до вищих навчальних закладів Міністерства оборони і опановувати професію військового психолога.

На рівні обласних військових комісаріатів розпочали роботу відділи з відбору військовослужбовців за контрактом, що тестують і аналізують схильності майбутніх вояків, а також відсіюють непридатних до військової служби за психологічними критеріями.

Психологи в навчальних центрах/полігонах працюють із хлопцями та навчають їх, як правильно заходити та виходити з бою без психологічних травм.

Дякуючи УПЦ КП, ми впровадили інститут капеланства в усіх підрозділах Збройних сил України. За це я щиро вдячна Патріарху Київському та всієї Русі-України Філарету, начальнику Генерального штабу генералу армії України Віктору Муженку.

— Кого назвете найближчими друзями-однодумцями по волонтерській діяльності. Маю на увазі людей, з якими не раз і не двічі

ризикували життями, буваючи на лінії розмежування.

— За час своєї волонтерської діяльності я мала честь зустрічатись і спілкуватись з багатьма справжніми Людьми, яких вважаю бойовими побратимами. Вони завжди можуть звернутися до мене, а я до них у скрутну хвилину. Хоча дуже хочу, щоб ми зустрічалися лише з гарних приводів. Я намагаюсь їздити на фронт сама, тому що розумію — це ризиковано. Втративши багато друзів і знайомих, не хочу і не можу нести відповідальність за їхнє життя.

— Ви член Комітету з питань національної безпеки і оборони Верховної Ради. Що Вам вдалося зробити за цей час?

— Ні, я член Комітету із запобігання та протидії корупції, до складу якого увійшла, долаючи спротив опозиції, та зробити для ЗСУ та ветеранів АТО мені вдалося чимало. Перелік законопроектів, що тим чи тим чином торкаються ЗСУ, ініційованих мною та підтриманих мною особистим голосуванням, є на сайті Верховної Ради в повному обсязі.

Усі законопроекти, що стосуються Збройних сил України, були розроблені спільно з військовослужбовцями, які виконують бойові завдання безпосередньо в Донецькій та Луганській областях, і моєю командою. Тому що лише вони знають, що їм потріб-

но для виконання бойових завдань, і найголовніше, щоб їхні родини були захищені в той час, коли вони захищають нас від російської навали. Тому я досі вважаю себе волонтером, але на іншому рівні.

— Ви часто спілкуєтесь з українськими вояками, які протистоять російським найманцям. Навіщо, цікавилися їхніми думками щодо можливості розміщення на Донбасі миротворчих сил.

— Наші військові хочуть повернути Донецьку та Луганську області. Наші захисники розуміють, що лише за умови втручання незалежної миротворчої місії можливо перемогти у цій гібридній війні. Бо жодна країна світу, захищаючи демократію та курс до європейської родини.

— Займаючись волонтерством, Ви не раз опинялися у критичних ситуаціях. Скажіть, Тетяно, на війні дуже страшно чи людина з часом звикає?

— Солдат, який провів на передовій не один день, потрапляючи під “гради”, інакше реагує на них, аніж новачок. Але війна є війна, і ніколи не вірте тим, хто каже, що на війні не страшно. Повірте, страшно...

Спілкувався
Сергій ЗЯТЬЄВ

Олена КОТЛЯР,
кохана дівчина Сашка Капіноса,
член ГО “Родина Героїв “Небесної Сотні”

Відзнака започаткована з метою вшанування пам'яті Героя України, Героя Небесної Сотні Олександра Капіноса — хлібороба, громадського діяча, організатора просвітницьких та патріотичних заходів, одного з найактивніших учасників Мовного майдану 2012 року та Революції гідності. Сашко мав переконання, що Україна стане вільною тоді, коли кожен українець візьме на себе відповідальність бути господарем на своїй землі, де панує своя правда і воля святая, де цінують свій звичай і рідну українську мову.

Якщо Ви — активна людина із села чи невеликого містечка, населення якого не перевищує п'ятнадцять тисяч осіб, і Вам близькою є тематика Відзнаки імені Олександра Капіноса — просимо до участі! Винагородою стане призовий фонд у сумі п'ятнадцять тисяч гривень для втілення проекту-переможця, а також консультаційна підтримка фахівців.

Щоб мрії Героїв жили Триває прийом заявок на конкурс освітньо-культурних проектів

З 1 до 30 вересня 2018 року в межах реалізації Відзнаки імені Олександра Капіноса, Героя Небесної Сотні з Тернопільщини, оголошується конкурс на кращий освітньо-культурний проект, метою якого є зацікавлення та залучення дітей і молоді до дослідження, вивчення та збереження культурної спадщини українського народу — живих традицій, звичаїв, обрядів, народних танців, традиційного народного співу, гри на народних інструментах, фольклору, народних ремесел, а також підвищення обізнаності та залучення місцевих громад до цієї сфери.

Довідка:

Відзнаку імені Олександра Капіноса заснувала громадська організація “Родина Героїв “Небесної Сотні” в межах проекту “Відзнаки Героїв Небесної Сотні” завдяки підтримці платформи “Велика ідея” та 162 доброчинців України та світу і Міжнародного фонду “Відродження”.

У межах цієї Відзнаки щороку відбуватиметься конкурс проектів, тематика яких відповідатиме напрямкам діяльності Олександра Капіноса.

Відзнака покликана підтримувати громадських активістів, передусім із сіл і містечок України, які прагнуть змін у своїй громаді й готові реалізовувати освітні, культурні, соціальні, екологічні ініціативи, формувати спільноти там, де проживають або звідки походять.

Можливо, Ви — справжній гончар-чарівник, який навчає діток цього дивовижного ремесла!? І, може, разом ви мрієте створити свято, щоб відкрити казковий гончарний світ землякам?! А може, Ви зі своїми вихованцями плануєте вирушити у захопливу мандрівку рідними стежками у пошуках знань про такі красиві, проте забуті традиції, щоб, віднайшовши, перенести цей скарб у майбуття?!

Олександр Капінос відкривав молоді красу наших українських звичаїв, традицій. Якщо у Вашому серці також, як

і в серці Сашка, палає вогник любові до нашого, рідного, і струнами своєї душі Ви надихаєте інших віднайти в собі такий вогник, запрошуємо взяти участь у конкурсі освітньо-культурних проектів!

Ми хочемо, щоб пам'ять про наших Героїв була живою, а їхні справи та мрії продовжувалися в діях інших людей. Тому ми віримо, що Відзнака імені Олександра Капіноса допоможе комусь втілити в життя хороший задум.

Запрошуємо Вас мріяти і ділитися своїми мріями з нами!

Спеціальних вимог щодо змісту та форми проекту немає, це вільний вибір конкурсанта.

Ознайомитися з детальними умовами участі та подати заявку можна до 30 вересня 2018 року за посиланням <http://heavenly-hundred.org.ua/projects/vidznaka-imeni-oleksandra-kapinosa/> (ВІДЗНАКА ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА КАПІНОСА)

Додаткові запитання пишуть у коментарях на сторінці “Відзнака імені Олександра Капіноса” у мережі “Фейсбук”.

Чи можливе об'єднання України?

— Багато філософів, міркуючи про сутність війни, говорять, що на війні ворогів перестають сприймати як частину роду людського, а це, своєю чергою, знімає питання про обмеження застосування насильства щодо них. Чи справді, змагаючись зі “злом світового масштабу”, слід забути про всі обмеження й заборони?

— Якщо ми, обговорюючи дефініцію “війна” і її історично-філософське сприйняття на різних етапах розвитку людства, залучимо до компанії Геракліта з Арістотелем, Гегеля чи Шпенглера, зрештою, Ніцше, то ми так і не виберемося із минулого.

Війна — як поняття філософське і як абсолютна фізична дія — це минуле. Це — геостатика часів панування великих держав. Це історія людства до XXI століття. Ви скажете, а як же війна на сході України? Чи війна в Сирії? В інших точках світу?

Щоб відповісти на ці запитання, зроблю невеличкий відступ. XXI століття поставило перед людством абсолютно нові виклики інноваційно-технологічного характеру, які отримали узагальнену назву “четверта промислова революція” або ще “глобальний світ 4.0”.

Ця нова дійсність, яка змінює не лише технічні чи технологічні аспекти виробництва, змінює філософію розуміння та методологію розбудови нашого і цивілізаційного життя і, відповідно, філософію фізичного протистояння, яка традиційно носить брутално-звужену назву “війна”.

Так-от. Розстріл Майдану Гідності, анексія Криму, введення підрозділів регулярних путінсько-терористичних військ на територію Луганщини і Донеччини, засилля “русского міра” і “гебістського православ'я” в українському суспільстві — все це та багато іншого свідчить про народження і функціонування нової філософії глобальних агресій, яку вітчизняні експерти та науковці характеризують як “глобальний гібридний тероризм”.

Тому для боротьби з явищем, яке ви називаєте “злом світового масштабу”, а ми трактуємо як “глобальний гібридний тероризм”, необхідно переосмислити сутність багатьох явищ нашого життя, оскільки вони отримали нові характеристики, тобто набули нової якості.

У цих нових якостях ми бачимо й іншу якість насилля, яке чиниться зараз у світі. Воно тепер виявляється не лише у фізичних вимірах (на які виробилася відповідна реакція суспільства, країн, світового співтовариства), але, що значно дівіше, у впливах на свідомість індивіда, його внутрішній духовний світ, морально-психологічний стан. Цією новітньою зброєю рівня глобального нону-хау, яку наука визначає як комплекси комунікаційно-контентних агресій, активно користуються путінський режим і його сателіти.

Щодо заборон і обмежень, то це питання ментальних практик і рівня гуманізму в моралі суспільства, в якому ми живемо. Українці традиційно є оборонцями, захисниками рідного

Інтерв'ю з очільником партії “Патріот” Миколою Голомшею, яке ми пропонуємо увазі читачів “Слова Просвіти”, готували журналісти інтернет-видання “Персона”. Але не надрукували: очевидно, контраргументи та переконливі факти у відповідях колишнього першого заступника Генерального прокурора України не задовольнили авторів пропонуваного запитання, ідеологічна спрямованість яких очевидна, як і несприйняття українських реалій. Оскільки в нашому суспільстві подібні пропагандистські викиди — не дивина, ми вирішили надрукувати інтерв'ю “Чи можливе об'єднання України?”. Сподіваємося, що ця публікація стане в пригоді просвітянам, які завжди обстоювали і пропагують національні цінності, і дякуємо М. Я. Голомші за надану можливість.

Редакція

краю. І нині якраз ми захищаємо Вітчизну і мирну цивілізацію загалом від глобального агресора, що посягнув на нашу свободу, гідність, соборність і незалежність.

— Якщо відбудеться Майдан-3, як Ви поставитеся до того, що він буде не менш кривавим, ніж попередній, і що нинішню корупційну владу треба буде скидати силою, як власне, зробила ця влада, коли була опозицією?

— Вважаю це питання некоректним і за суттю, і за формою. Поясню чому. Майдан, і я про це вже неодноразово говорив у своїх виступах і книгах, є історично-ментальним явищем українського народу. Його не можна розглядати як одномоментну дію, як місце дії чи будь-яке зібрання людей.

Ось, до прикладу, італійський історик Андреа Граціозі сказав, що українська революція 1917—21 років насправді тривала аж до 1933 року. Тобто, московська більшовицька влада розуміла, що наш народ неможливо здолати і тоді взялася нищити його Голодомором. І цей період — 1917—1933 роки — я би теж взяв на себе сміливість називати Майданом. Глобальним всеукраїнським Майданом спротиву більшовицькій окупації, боротьби за українську незалежність.

Відтак Майдани Свободи (2004 р.) і Гідності (2014 р.) не були спонтанними, а є продовженням, точніше, черговим вибухом постійно діючого, тобто такого, що весь час живе на ментальному рівні, в душах і серцях наших співвітчизників, українського Майдану-явища.

Тому немає і не може бути ні третього, ні четвертого, ніяких інших Майданів. Все це підкинуті спецслужбами Кремля сценарії, мета яких збурити невдоволення населення і вивести людей на вулицю. А там цей вирій “підхоплюють” гібридні терористи, спеціалісти-агенти з Московії. Їх, до речі, ще достатньо на наших просторах, і у владних коридорах зокрема.

— Хто і для чого послав під кулі Небесну сотню? Адже Янукович вже погодився провести дострокові вибори і підписати Угоду про Асоціацію?

— Ви були на Майдані?

— ???

— Для того, щоб ставити подібні питання, потрібно було б на власній, як кажуть, шкурі відчувти Майдан. Його атмосферу, дух, внутрішню силу, цивілізаційну перспективу.

Чи можна було не вбивати беззахисних людей — спитайте

в Януковича і його приспівників — Захарченка, Якименка, Ключева, Лебедева, інших посадових осіб, які володіють інформацією з того боку, з якого стріляли.

Перед Небесною сотнею ми в неоплатному боргу. І краша пам'ять про тих, хто загинув на Майдані і гине нині в боях із путінським режимом на сході країни, в АРК чи в застінках путінських казематів, — творити нову Україну, Україну цінностей.

— Що скажете на таке — чому щастя вільної і незалежної України намагалися досягнути не краплями, а ріками крові?

— Ріки крові, які проливають путінські терористи в Криму, на сході України, в Сирії й інших куточках світу, де ступає нога кремлівського загартника, сподіваюсь, колись відгукнуться тим нелюдям, які віддають такі команди чи мотивують до таких дій. Якби в Кремлі переймалися цивілізаційними цінностями гуманізму, то у світі значно поменшало б горя і страждань.

Своє право бути вільними, незалежними і гідними українці виборювали століттями. І зараз змушені знову боронити власну землю від путінського режиму. Бесумнівно, що ми вже перемогли ментально, і однозначно перемаємо фізично та геопозиційно в цій борні, як це робили неодноразово. Але досягаємо цієї перемоги ціною неймовірних жертв з українського боку. Слава нашим героям!

— Ви заперечуєте, що армія УПА була жорстокою до мирного населення, поляків, євреїв... Але ж є багато кривавих історій, документів — не факт, що підробок НКВД... Чи можна якось осмислити таку боротьбу за державність у категоріях моралі?

— Мораль завжди має бути в осмисленні історії, особливо спільної і такої, де є криваві сторінки. Мораль суспільства мала бути в осмисленні історії з позицій і місії української держави протягом останнього чверть століття, але цього, на жаль, не сталося. Маємо зараз терміново, на швидкостях світу 4.0, виправляти помилки, поки не пізно.

А полягає ця мораль в тому, щоб історію сприймати через достовірні факти і події, хоч якими вони були б. Історія — це те, що було, і що неможливо змінити. Але що можна зрозуміти, виходячи з конкретного відрізка часу, в якому ті чи ті події відбувались. І пояснити, чому так сталося, які причини до цього призвели.

Жодним чином не можна переносити емоції точково-ситуативних дій того часу на тло сьогодення. Бо це шлях до нового розбрату і протистояння, до чого підштовхує і чого прагне путінська Росія.

Ви ніколи не цікавилися історією відносин, скажімо, Франції і Англії? Або Німеччини і довоколишніх із нею країн? Чи іншої європейської країни, хоча по світу подібних історій чимало? Все це в європейському історичному дискурсі — агресії та війни, перемоги та поразки, образи та помсти... Але вже давно в минулому. Бо ж хіба міг бути створений Європейський Союз, якби європейські нації досі перебували в емоціях минулого? Могли б європейці вільно пересуватися майже по всьому континенту, якби тримали досі камінь за пазухом — тотальну ненависть?

Це ж стосується й історичних відносин України з Польщею, Угорщиною, Румунією та іншими країнами-сусідами. Саме на розпалювання чергової національно-історичної істерії спрямовуються зусилля політтехнологічних центрів Кремля, які намагаються вбити клин між нашими народами, і ваше питання свідчить, що в Україні у путінців є, на жаль, фани і ментально-ідеологічні послідовники.

— На Вашу думку, чим зумовлена така підсилена увага до особистості Степана Бандери? Для чого таку неоднозначну історичну постать робити національним героєм? Адже частина українців не вважає його таким. Чому б не залишити все так, як було, — шанувувати Бандеру тільки в Західній Україні?

— Бандера не випадково став глобальним сталінсько-путінським трендом, який ось уже 70 років постійно підживлюють кремлівські “віртуози” пропаганди, лякаючи світ. Його ім'я — вже щось загальне. Бандерівець — це радикально-негативна конотація характеристик якості українця-патріота, інтелектуала-державника, розроблена технологіями російських спецслужб. Героєм світового масштабу, а заодно і національним героєм України Степана Бандеру зробила Москва. Але це — не одинокий приклад. Якщо звернутися до історії, то ми побачимо, що в кремлівських “підвалах” постійно вився пошук, говорячи сучасними штампами, мемів-маніпуляторів бруталних дискредитацій щодо України. Тобто, термін “бандерівець” є лише ланкою в ланцюгу подібних сполучень

викривлення історичних подій, фактів і персон.

Якщо провести історичні аналогії, то нав'язаний світу мовний концепт “бандерівці” — як уособлення українців в їхньому найстрашнішому для москвитів образі — не є чимось новим у роботі спецслужб Московії. До бандерівців найстрашнішим звинуваченням на адресу українців з боку більшовиків був мем “петлюрівці”. А ще до цього — “мазепинці”.

Так що насправді сутність образу криється не в справжньому історичному дискурсі особи Бандери, Петлюри чи Мазепи. Суть у технології кремлівських пропагандистів, які через такі мовні концепти вибудовують образ ворога, якого мають ненавидіти всі кремлівськостопдані і заодно сателіти “русского міра”.

— Чи можливою у наші дні парад СС Галичина у Львові з вишиванками і фашистською свастикою, як 1943 року?

— Скажіть, а ці питання ви отримали випадково не з Луб'янки? Там традиційно сидять майстри історичних перекручень і маніпулювання, які якраз і готують подібні “опросники”.

Бо якщо це ваше запитання, то ви просто не знаєте історії загалом, і дивізії Галичина зокрема.

Але я відповім. Найперше, ким була РСЧА (Робітничо-селянська червона армія) для мешканців Західної України і Львова в перші дні приходу туди у вересні 1939 року? Визвольницькою.

Ким став більшовицький режим для населення Західної України через кілька місяців? Окупантом, поневолювачем, агресором, терористом.

Ким були гітлерівські воюючі для західняків 1941 року? Визволителями від совітів.

Ким стали гітлерівці для українців (всіх без винятку) через певний час? Окупантами, поневолювачами, агресорами, терористами (хоча таку характеристику тоді не вживали).

Ви бачите принципову різницю між окупантами-більшовиками і окупантами-гітлерівцями, а нині й окупантами-путінцями? Я — ні. Тому українці боролися і з сталінськими комуністами, і з гітлерівськими нацистами і зараз із путінізмом, і не тільки заради України, а й цивілізованого світу.

Марш дивізії СС “Галичина” у Львові 1943 року був свідченням сподівань українців на те, що гітлерівці ще можуть бути союзниками у справі постанови незалежної української держави. Це один із тих зигзагів пошуку на історичному перехресті, які потрібно сприймати в обрамленні ламаних ліній історії української державності 40-х років минулого століття. Ні більше, ні менше.

До речі, поширюваний путінцями мем “фашисти” теж родом із часів сталінізму. Бо фашистом був Муссоліні і його послідовники. Гітлер був нацистом. І очолював із 1921 року Націонал-соціалістичну робітничу партію Німеччини, яка була єдиною керівною партією країни з 1933 до 1945 року. Просто Сталіну не імпонувала назва партії, яка перекликалась із РСДРП — Російською соціал-демократичною робітничою партією, з якої виійшли більшовики.

Прикро, що доводиться вам проводити “лікбез”, але зупинюсь ще на кількох моментах.

14-та гренадерська дивізія зброї СС “Таличина”, якщо вже дотримуватися історичного дискурсу, у квітні 1945 року стала Першою Українською дивізією Української національної армії і присягнула на вірність Україні. Бійцям дивізії соромитися нічого — проти України вони не воювали і злочинів проти власного народу не вчиняли.

Але дивно, що у зв'язку з цим у вас не знайшлося питання-аналогії з іншими етнічними підрозділами, що перебували у складі СС у період II світової війни. Наприклад, “руські” частини. Ось кілька з них: 1-ша російська національна бригада СС “Дружина”, 15-й козачий кавалерійський корпус СС, 29-та гренадерська дивізія СС Російської визвольної народної армії, 30-та гренадерська дивізія СС, Добровольчий полк СС “Варяг” тощо. А додати до цього, наприклад, Російську визвольну армію вермахта (12 охоронних корпусів, 13 дивізій, 30 бригад), Російську визвольну народну армію (5 полків, 18 батальйонів), Російську національну народну армію (3 полка, 12 батальйонів)... Перелік можна продовжувати.

До речі, серед іноземців-легіонерів вермахту, яких гітлерівці набрали в окупованих ними країнах, 75 % склали вихідці з СРСР. Їх чисельність становила майже 1,5 млн осіб і частка росіян була домінуючою.

За правдиве дослідження (потрачено майже 20 років) історії Російської визвольної армії генерала Власова (спасителя Москви 1941 року) петербурзького вченого Кирила Олександрова Міносвіти і науки РФ минулого року позбавило вченого ступеня доктора історичних наук. Чиновники від науки інкримінували йому звинувачення у виправданні зрадників “Родины”. Хоча він лише дослідив історію життя генералів і офіцерів РСЧА, які пристали на службу до гітлерівців.

А тепер перейдімо до висновків. Кремлівська військово-історична пропаганда досягла відчутних результатів у нав'язуванні не лише вітчизняному суспільству, а й громадам інших країн (в Україні передусім) міфологізованого дискредитативного трактування подій і фактів, які при перевірці не мають нічого спільного з реальністю.

Це так звана глобальна технологія “пост-правди”, за допомогою якої путінські технологічні центри глобального гібридного тероризму (що є традиційним для російської влади) намагаються підпорядкувати об'єктивну істинну інтересам владного режиму-корпорації.

Тож чи варто нам дотримуватися і до того ж розповсюджувати мему публічно-технологічного дискурсу Кремля? Чи не слід уже перейти на власне та об'єктивне бачення історії?

— Як Ви ставитеся до висновків Інституту національної пам'яті й особисто В'ятровича, який виніс “вердикт” про те, що ОУН-УПА не можна забороняти нарівні з націоналістичною партією і її ідеалами? Українські націоналісти-нацисти, що співпрацювали з цією партією і Гітлером 1933 року, не могли не читати головну працю

Гітлера “Моя боротьба”, в якій насаджувались ідеї націонал-соціалізму?

— Я не знайомий з такими висновками Інституту національної пам'яті, особливо у такому викладі, який ви пропонуєте.

Наскільки мені відомо, пан В'ятрович наполягає на детальному вивченні історії УПА, оскільки раніше цьому заважала надмірна політизація цього питання. Знову-таки, переведення історичного ракурсу УПА в площину політики — цілковита “заслуга” Кремля і кремлівських прихвостнів в Україні.

Якщо ви знайдете час і завітаєте на сайт Інституту національної пам'яті, то в рубриці “Наші проекти” можете ознайомитися із розділом “Українська повстанська армія”. Там достатньо достовірної інформації для того, щоб усвідомити сутність УПА. Там можна ознайомитися навіть із матеріалами спецхранів України, які в Москві закрили до тих пір, допоки панує колективний путінізм.

До речі, після завершення Нюрнберзького трибуналу всі матеріали слідства були підготовлені до друку і вийшли окремим виданням. Всього таких томів 42. І в жодному з цих детальних розслідувань немає згадки про українських націоналістів. Згадується Бандера, але тільки як очільник руху українців у боротьбі проти гітлерівців.

Тепер питання до вас — чому із 42 томів справ Нюрнберзького трибуналу в СРСР було видано лише 7 і то тільки російською мовою? Чи не для того, щоб кремлівські пропагандисти могли маніпулювати висновками Нюрнберга, посилюючи на неопубліковані матеріали?

І ще питання — чому в нинішній путінській Росії, яка підносить так звану Велику вітчизняну війну Радянського Союзу на вершину сучасного ідопоклонства, ніхто навіть не заїкається про видання всіх томів Нюрнберзького процесу?

— У Москві Бандера — щось середнє між “русофобом” і “ворогом советской власті”, для поляків він кривавий безкомпромісний терорист, частина українців вважає його героєм, а частина — ганебною постаттю української історії і зрадником. А хто Степан Бандера особисто для Вас?

— Особисто для мене Степан Бандера — велична постать української історії, яка потребує детального і прискіпливого вивчення та визначення йому місця в грандіозному пантеоні українських героїв.

Не думаю, що нам варто зважати, хто і як трактує визначні постаті українства і ким вони є для них. Як не варто нам особливо закидати іншим народам, зокрема, сусідам, хто у них має бути за героїв.

Це не означає, що не може бути історичних наукових дискусій і намагання дійти спільних точок зору вченими різних країн (а значить, і політичними діячами) щодо розуміння тих чи тих подій, фактів, персон минулого.

До речі, остання (харківська) зустріч президентів України і Польщі наприкінці минулого року якраз є свідченням такого підходу — зваженого і державного — до питання історії та взаємовідносин двох країн.

— Існує думка, що українська молода демократія намагається водночас поєднати дві абсолютно

діаметральні й протилежні речі — культуру крайньо-правого націоналізму і фашизму і західноєвропейські демократичні цінності (про це відкрито говорять деякі політики навіть у сусідній Польщі). Люди з такими переконаннями зазнають гонінь, їх називають комуністами, совками і мало не зрадниками. Як Ви вважаєте, може чорне бути одночасно й білим?

— Я вважаю, що у Вашому питанні намішано занадто багато відвертих різноверсійних кремлівських мемів публічно-глобальних агресій, які Ви намагаєтеся подати у нібито інтелектуальній площині.

Щодо перспектив молоді української демократії, то я швидше волів би говорити про можливість переходу до чітко визначеного типу державного устрою, тобто яка ми країна — парламентсько-президентська чи

президентсько-парламентська. А для цього необхідно на законодавчому рівні закріпити інститути держави, зокрема інститут президента України.

Необхідно рішуче відкидати пострадянську форму політичного і економічного розвитку, яка гальмує трансформаційну модернізацію країни, і розвивати інклюзивні політичні й економічні інститути, як це робиться в розвинутих і успішних країнах світу.

І для реалізації всього цього нам потрібно зробити надзусилля і прийняти нову модернову Конституцію України цифрової епохи на ціннісних засадах Героїв Небесної Сотні.

— Як вважаєте, чи можливо побудувати українську політичну націю, де знайдеться місце для євреїв, росіян, поляків і кримських татар, якщо її герої стали люди, які зробили все для того, щоб цю націю розділити? Вам не здається, що на тлі боротьби з російським агресором українці на якомусь підсвідомому рівні не хочуть заглиблюватися в незручну історію, бажаючи мати під рукою героїв, що відповідають духові часу?

— Якщо Ви не побачили, то я скажу — ми таку політичну націю активно будемо. І боротьба з глобальним цивілізаційним агресором — путінським режимом нинішньої Росії — лише прискорює процес формування нових модернових якостей української політичної нації.

— У чому, по-Вашому, сила України?

— Сила України, як на мене, криється в глибинах її історії, в потужностях духовно-ментальних пластів українства, які протягом століть давали наснагу нам для життя, боротьби і творення майбутнього.

У тому, що у нас, на відміну від Московії, все справжнє — земля, історія, мова, почуття...

— 2015 року День захисника України, з легкої руки Порошенка, перенесли на 14 жовтня — день створення Української повстанської армії. Мільйони наших співвітчизників сприйняли це як очевидну і не для них прийнятну провокацію... Для чого Петру Порошенку, на Вашу думку, треба було розділяти суспільство?

— Споконвіку Покрову Пресвятої Богородиці — 14 жовтня — українці сприймали як день захисника. Бо для українського козацтва (нагадаю, що територія

точки дотику між сходом і заходом? Чи можливо групувати політичну націю навколо позитивних принципів і цінностей на основі історичної правди і взаємної толерантності?

— Ви про Схід і Захід говорите в загальноцивілізаційному розумінні? Як там у Кіплінга: “Захід є Захід, а Схід є Схід...”, тобто є різні культури, є непорозуміння і навіть ворогування. Але, зрештою, у Кіплінга все завершується єднанням, дружбою єдиної цивілізації людей, бо взаємна повага людей дозволяє уникнути непорозуміння і досягти мирної злагоди.

Не бачу суттєвих протиріч між сходом і заходом України, окрім тих, які намагалися і намагаються закласти “спеціалісти” із Московії.

— Для того, щоб начебто відновити історичну справедливість, Ющенко 2006 року своїм указом звільняв бійців червоної армії, які звільняли Україну від німецьких окупантів, і воїнів УПА, які співпрацювали з гітлерівськими окупантами, назвавши їх борцями за національну незалежність.

— А чому лише питання про тих, хто співпрацював з гітлерівським режимом? Чому Ви не ставите питання про відповідальність тих, хто співпрацював з кривавим окупаційним сталінським режимом?

Історія України не ділиться на чорне і біле. До нашої історії не можна підходити з мірилом радикалізму. Ми не можемо трактувати нашу історію в категоріях та імперській методології шовінізму, які нав'язуються з Кремля.

Якщо це ми усвідомимо, то проблема штучного розпалювання протистояння в українському суспільстві відпаде. Як, власне, і Ваше питання.

— Підсумовуючи нашу розмову про ворогів і героїв, додаю, що будь-який народ має право на помилки і на своїх “зłodів”. Це розуміють у всіх цивілізованих країнах світу і в жодному разі не намагаються покарати якесь колективну відповідальність на весь народ. Хто, на Вашу думку, найвідоміший “негідник” в історії України?

— Такий, на жаль, не один. Ось короткий перелік: Петро І, Катерина II, Ленін, Сталін, Путін, Шойгу, Медведєв... Звичайно, цей список не є вичерпним, але це найбільші лиходії в історії України.

— Яке місце займають у сучасній українській політиці радикальні організації, зокрема орієнтовані на ідеї Степана Бандери? Хто їх фінансує?

— Незначне. Радикалізм не є сутнісною характеристикою українця і домінантою на політичній арені сучасної України. Щодо фінансування, то, якщо у вас є факти або інтерес, зверніться з відповідним запитом до СБУ.

— Хто такий, по-Вашому, патріот України? Перечисліть, будь ласка, його головні риси.

— Патріот України — це громадянин нашої держави, який хоче зробити своє життя (а отже, і долю країни) кращим і для цього наполегливо і творчо працює.

Патріот — це людина, для якої поняття гідності, честі, відповідальності, партнерства, довіри є абсолютним внутрішнім переконанням, життєвими принципами і цінностями.

Коли ж на Україну зазіхає ворог, патріот без роздумів стає на її захист і б'ється до перемоги.

«Просвіта» у Полтаві в добу Української Центральної Ради (березень 1917—квітень 1918 р). Становлення, розбудова, діяльність

Стихія переростає в організованість

4 березня 1917 року з ініціативи Товариства Українських Поступовців (ТУП) постала нова політична структура — Українська Центральної Рада (УЦР), яка стала центром згуртування національних сил українського народу.

Одним із найактивніших патріотичних середовищ стали «Просвіти». Осередки спершу виникали стихійно, а вимоги і діяльність фокусувалися у культурницькій і освітній площині. Зазвичай їх засновували, окрім інтелігенції, солдати-фронтовики з українізованих частин російської армії та сільська молодь. Утримували просвітянські структури за рахунок кооперативних спілок, допомоги місцевого самоврядування, добровільних пожертв та членських внесків, розміри яких встановлювали самі просвітяни.

Згодом утворення осередків відбувалося організовано — після того як до «Просвіт» долучилися службовці місцевого самоврядування. Після проведених протягом літа 1917 року довиборів і перевиборів земств їх склад у багатьох повітах Полтавської губернії поповнився україноцентрично мислячими активістами з нових громадських інституцій — «Просвід», Селянських спілок. З приходом просвітян земства із російських імперських органів місцевого самоврядування трансформувалися в українські владні структури — органи УЦР на місцях. Діяльність «Просвіт» була б неможливою без матеріальної підтримки з боку різних верств української людності та громадських економічних об'єднань — кооперативних товариств, найчисельнішим з яких була споживча коопера-

студентів і викладачів Полтавського учительського інституту ухвалили: «Перетворити інститут на український. Усі дисципліни викладати українською мовою. Жодного російського викладача».

На початку травня 1917 року полтавська громада ТУП спільно із зємством та товариствами «Просвіта» ініціювала скликання Українського з'їзду Полтавщини, який мав об'єднати всі національні сили в боротьбі за самовизначення України і підтримати

Григорій Коваленко

в цьому домаганні державотворчу діяльність УЦР. З цією метою був утворений губернський «Спільний комітет українських поступових партій та організацій», до якого окрім діячів «Просвіти» увійшли представники Селянської спілки, Українського клубу, українських соціал-демократичних партій, товариства «Боян» та ін. З'їзд відбувався протягом 21—22 травня у Полтаві. Делегати проголосили підтримку УЦР і підтримали традиційну для того часу вимогу широкої національно-територіальної автономії України. Діяч Полтавської «Просвіти», член правління Полтавських споживчих товариств, голова Полтавської губернської земської управи **Михайло Токаревський** на Всеукраїнському національному конгресі 1917 р. від Полтавської губернії був обраний до УЦР.

«Просвіта» у Полтаві

12 квітня 1917 року відбулися установчі збори Полтавського міського товариства «Просвіта». Як повідомляє сайт «Енциклопедія історії України»: «Засновниками стали М. Ненишова, Г. Маркевич, Ф. П. Наконечний, В. Андрієвський, О. Товкач, Г. Коваленко». Узяли участь понад 250 осіб — відомих істориків, етнографів, діячів культури, вчителів, священників. Обговорювали питання організації лекцій серед населення, створення українських бібліотек, українського книгодрукування та ін. Після тривалих дискусій у складі Полтавського міського товариства «Просвіта» створили чотири комісії за напрямками роботи: бібліотечну, лекційну, освітню і театральну. Головою було обрано **Григорія (Грицька) Коваленка** — громадського діяча, лікаря, художника, історика, автора підручника з історії, інспектора позашкільного відділу Полтавської губернської земської управи. Незабаром Полтавська міська «Просвіта» стала методичним центром для всіх «Просвіт» Полтавщини. «Това-

риство, — говорилося в статуті, — має на меті допомагати культурному розвитку українського народу в межах Полтавської губернії. Щоб досягти того, товариство видає книжки, журнали, часописи і таке інше; відкриває бібліотеки, музеї, читальні, книгарні, споряджує публічні лекції, відчити, загально-просвітні курси, спектаклі, літературно-музичні вечори, концерти, вистави і таке інше; засновує школи, притюти, ясла і інші просвітні добродійні заклади».

Видавничою справою опікувався Григорій Коваленко. Під його орудою Полтавська «Просвіта» видає книжки, журнали, часописи для дітей, бо ж «найбільш виховуюче значіння має книжка». У дослідженні «Видавничу діяльність товариств «Просвіта» лівобережної України як рушійна українського національного відродження (поч. 20 ст.)» кандидат наук із соціальних комунікацій, викладач кафедри журналістики Полтавського педагогічного університету Гліб Кудряшов повідомляє: «Серед видань товариства привертають увагу «Каталог українських книжок, придатних для шкіл всіх типів» З. Курдиновського, «Миші і кіт» В. Дороша, «Казка про правду і кривду» Панаса Мирного, «Коти-хазяї» (дитяча збірка народних творів, підібраних О. Бузишином), шкільні збірники нот Ф. Попадича, розбірні і методичні абетки Петрики. У цей же період місцева спілка споживчих товариств за погодженням із губернською видала на допомогу самодіяльним культурно-просвітнім закладам популярні брошури та різноманітні методичні посібники під загальною назвою «Бібліотечка «Просвіти» (тож можемо говорити про заснування серії видань). Є свідчен-

Іван Стешенко

ня, що видані в цій серії нариси з історії України Г. Коваленка, поради сільським господарям користувалися попитом і за межами Полтавської губернії».

Діяльність «Просвіти» знаходила жвавий відгук серед полтавців. Яскравим свідченням цього стало перше за багато років легальне велелюдне вшанування пам'яті Тараса Шевченка.

З огляду на чималу кількість охочих міська «Просвіта» влаштувала курси українознавства для мешканців Полтави. Серед інших предметів слухачі опанували на них і ділову українську мову.

З ініціативи секретаря освіти Української народної республіки, уродженця Полтави, просві-

тянина **Івана Стешенка** у Полтаві почали відкривати українські гімназії. Першу — імені Котляревського — розташували у будівлі на нинішній вулиці Невесної сотні, 45. 22 серпня 1917 року загальні збори членів Павликівської «Просвіти», яка була однією з найчисельніших у Полтаві, вирішили заснувати в цьому передмісті українську гімназію, звернувшись з клопотанням до губернського і повітового земств. Після ретельного обго-

Віктор Андрієвський

ворення проекту земства виділили для української гімназії по 10 тисяч карбованців, але їх виявилось замало. Тому надалі фінансували гімназію коштом Павликівської «Просвіти», невеликої плати за навчання учнів та добровільних пожертвувань мешканців передмістя. Зокрема, як виявив полтавський історик Борис Тристанов, «1 тисячу 582 карбованці надали залізничники зі станції Полтава-Київська». Гімназію на Павлинках відкрили у грудні 1917 року. У перший навчальний рік записалося 78 хлопчиків і дівчаток, які були поділені на три класи, з них два підготовчих. Очолював її викладач Кадетського корпусу Павло Голобородько. Тристанов віднайшов листа тещі Голобородька — Олімпіади Петренко. З нього відомо, що будівля гімназії була взята в оренду у представника Полтавського дворянства Михайла Гершенвіца. Вчителами працювали досвідчені педагоги, серед них і видатний український педагог, діяч Української Народної Республіки, активіст «Просвіти» **Григорій Ващенко**. Більшість учителів мали університетську освіту або закінчили Вищі жіночі курси. Велику увагу в гімназії надавали естетичному вихованню учнів, часто влаштовували мистецькі ранки і вечори. Ще одну українську гімназію відкрили на Подолі. Вона мала п'ять класів, з них два підготовчих. Очолював її відомий мовознавець і педагог, уродженець Галичини **Іван Прийма**. До речі, завдяки декримінаційному закону, з ініціативи Тристанова на топонімічній мапі Полтави з'явилася вулиця на честь Івана Прийма.

18 листопада створили Український народний театр. Відкриття збіглося з початком театрального сезону. З вітальною промовою перед глядачами від імені Центральної ради виступив діяч «Просвіти» **Віктор Андрієвський**, а потім хор під захопленим вигук «Слава!» двічі проспівав національний гімн «Ще не вмерла Україна» та «Заповіт» Т. Шевченка. Першою виставою полтав-

ського Українського театру стала драма Гришинського «Брат на брата».

Отже, в добу УЦР у Полтаві, як і по всій Україні, національне відродження стало головним трендом суспільного буття, а вирішальну роль у цьому процесі відіграли «Просвіти».

Джерела:

Ревегук В. Я. Полтавщина в перший рік Української революції. Доба Центральної Ради (березень 1917—квітень 1918 рр. — Полтава: АСМІ, 2007.

Пустовіт Т. Українська історія Грицька Коваленка//Зоря Полтавщини, офіційний сайт газети, 17.02.2018. режим доступу <http://zorya.poltava.ua/ukrainska-istorija-gricka-kovalenka/>

Пустовіт Т. Віктор Андрієвський — видатний літописець доби Української Народної Республіки//Зоря Полтавщини, офіційний сайт газети, 25.08.2016., режим доступу <http://www.old.zorya.poltava.ua/2016/08/25/viktor-andriyevskiy-vydatnyj-diyachi-litopysets-doby-ukrainskoyi-narodnoyi-respubliki/>

Ревегук В. Я. Полтавщина в огні Української революції (1917—21 рр.) — Полтава, видавець Шевченко Р.В., 2014.

Білоуско О. А., колектив авторів. Історія Полтавщини для 6—11 класів загальноосвітньої школи. — Офіційний сайт «Полтавіка» (НПП-Центру дослідження історії Полтавщини).

Кудряшов Г.О. «Журналістика, філологія, медіаосвіта. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Збірник наукових доповідей», т.1, Полтава: Освіта, 2009. — 436 с. — Доповідь «Видавничу діяльність товариств «Просвіта» лівобережної України як рушійна українського національного відродження (поч. 20 ст.)»

Колектив авторів. Сторіччя Матері «Просвіти». Нарис Історії Матеріального Товариства Просвіти і огляд просвітних товариств у Канаді. — Вінніпег, Манітоба, Канада: Українське товариство Читальня «Просвіти».

Полтавське товариство «Просвіта». — Колектив авторів, Вікіпедія.

Малюта О.В. редкол: Смолій В. А. (голова) та ін. Інститут історії України НАН, — Полтавське товариство «Просвіта». — Енциклопедія історії України у 10 т., режим доступу http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?Z211D=&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21EF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Poltavske_tovarystvo_Tokarevskiy_Mikhailo_Dmitrovich. — Колектив авторів, Вікіпедія.

Самойдюк М. Століття гімназії на Павлинках — незалежністю побудована-незалежністю й знищена, — інтернет-видання «Полтавщина» від 26.07.2017, режим доступу <https://poltava.to/news/43727/>

Колектив авторів «Історія Полтави» (сайт Бориса Тристанова), — Стешенко Іван Матвійович, режим доступу <http://histpol.pl.ua/ru/poltavskij-rodoslov/alfavitnyj-ukazatel-rodov/spisok-rodov-?id=3017>

Колектив авторів «Історія Полтави» (сайт Бориса Тристанова), — Іван Прийма, режим доступу <http://www.histpol.pl.ua/ru/component/content/article?id=2736>

Матеріали систематизував **Олег ПУСТОВІГАР**, перший заступник голови Полтавського ОО ВУТ «Просвіта»

Михайло Токаревський

ція. Кандидат історичних наук з Полтавського національного педагогічного університету Віктор Ревегук дослідив, що згідно з даними, що надійшли від 131 споживчого товариства Полтавщини, 100 з них лише протягом 1917 року на культурні цілі («Просвітам», бібліотекам для придбання книг, стипендії учням і студентам з бідних родин тощо) витратили з власних прибутків 104 тисячі 912 карбованців.

А ще опікувався «Просвітами» позашкільний відділ Секретарства освіти УЦР, а на місцях — відділи позашкільної освіти губернських і повітових земських управ. Наприклад, 23 березня з ініціативи просвітян у Полтавському земстві загальні збори

Мирослава ГРУШЕВСЬКА,
просвітянка, член НСЖУ, м. Коломия

«Зродились ми великої години...»

Тема визвольної боротьби українців проти сталінсько-гітлерівських режимів і сьогодні надзвичайно злободенна. Вчорашні кати та обдурені люди намагаються повернути історію назад, замести сліди злочинів, за які треба відповідати. Щоб не повторилися жайхиття минулого, історію ОУН-УПА слід вивчати, особливо тепер, поки ще живуть колишні бійці повстанської армії й підпілля, від яких обов'язок перед Вітчизною вимагав тоді великої жертвості, посвяти, шляхетності. Мирослав Ромаш, один із їхньої когорти, відчув на собі важкі удари злочинного комуністичного режиму. Уродженець Заболотова (1923 р. н.), випускник коломицької гімназії, колишній багатолітній в'язень сталінських таборів дочекався свого 95-ліття.

Ювіляр радо привітав мене на порозі свого затишного будинку, який потопає у вічнозелених туях і трояндах. З паном Мирославом знайомі давно, співав у нашому Коломицькому народному хорі “Просвіта”, у церковному, якому незабаром виповниться 30 літ. Підтягнутий, не по літах стрункий, із доброю пам'яттю... Лише ноги не служать так, як у молодості, та й тиск дошкуляє. З Божою поміччю цей поважний просвітянин, надійний порадник, громадський діяч, вихованець професора І. Храпливого дожив до свого 95-го серпневого Спаса, 95-го першOVERесня. Затягнулася наша розмова з колишнім коломицьким повстанцем УПА не на одну годину.

Важкі життєві випробування вчили М. Ромаша цінувати радість кожного прожитого дня. Скільки звитяги, сили духу криється за скупими словами спогадів... Пазуня-Оленка розділила з коханим злидні й переслідування, яких вони все життя зазнавали за любов до Вітчизни. Їй не пощастило дожити до вільної України... 1989-го М. Ромаш овдовів. За своє життя скільки натерпівся та пережив, що й ворогу не побажаєш. Не раз в очі заглядала смерть, але доля милувала. Він щасливий від усвідомлення того, що прислужився Україні, разом з іншими виборів дня неї незалежності.

...Ішов далекий 1939 рік. Гноблені поляками українці з надією очікували на добрі зміни. Чуючи зі сходу гуркіт “червонозвездних” танків, намагалися гостинно зустріти “визволителів”. Зокрема при їзді до Заболотова збудували святкову арку, для якої Мирослава Ромаша, 16-літнього підлітка, послали нарубати смерекових галузок. “Кинь то з рук, — упевнено наказав йому старший на три роки шкільний приятель-оунівець, коли хлопеч почав збирати хвою в оберемок. — Чого радієш, чекаєш сталінського раю?!”

Відколи чужинці взяли наводити свої порядки з арештантами, відправляти в сибіри, зрозумів: настала і для нього пора боронити рідну землю. Улітку 1940 присягнув на вірність Україні в першій п'ятірці заболотівської станиці ОУН наймолодшим на півдні Руський або Р. З організаційно-ідеологічного вишколу почалася його підпільна діяльність. Улітку 1941 (після втечі москалів) разом із іншими молодими патріотами тішиться коротким розвоєм українства. Готували урочистості до національних патріотичних свят, упорядковували стрілецькі могили, вивішували українські стяги. Але так тривало недовго: червоних окупантів змінили коричневі. Удома майже не ночував, був серед бійців озброєного загону правопорядку.

І знову масові арешти й розстріли. Гітлерівці відразу показали, що наша земля їм потрібна для східної колонії.

Хоч як було нелегко вести визвольну боротьбу на рідній землі проти двох окупантів, молодь тягнулася до знань. 1942-го вступив до львівської політехніки, де разом з іншими юнаками зазнав переслідувань через підозру в зв'язках із ОУН. Студенти-оунівці організували таємні військові вишколи та допомагали формувати загони Української національної самооборони, які пізніше лягли в основу створення УПА. На теренах своїх дій оунівці робили рейди на “лігеншафти”, конфіскували награбоване в населення добро, переважно провізію для стрільців УНС. Із 1944 фронт наблизився до Львова. Студентів направили на термінові роботи. М. Ромашу довелося будувати дорогу, яка й тепер діє, від станції Клепарів до Підзамчого в обхід головного вокзалу.

Восени залишив навчання на другому курсі ВНЗ, перейшов у Карпати до лав УПА. Не раз на бійців чигала невидима смерть на замінованих полях. У Космачі юнака направили до куреня Скуби сотні Цигана. Добре пам'ятає свій перший бій у Брусторах, де з нерівними силами вдалося дати відсіч більшовикам. Як і рейд на Снятинщині, запеклий бій у Рудниках, де втрачено чотогового Нечая. У лютому 1945-го під час генерального наступу москалів на Космач зав'язався бій, у якому полягло багато молодих повстанців. Тоді Космач віддали, хоча пізніше ним заволоділи вороги. Будучи бунчужним сотні Цигана, під проводом командира загону Грегота (Різна) брав участь у бою за Космач.

Нелегкі рейди Карпатами, дошкульні морози, голод, утрата бойових побратимів — усе це вкрай виснажувало душу й тіло. З кожним днем боротися з ворогами ставало дедалі важче. Відступаючи після бою у Березові, захворів на тиф. Лікувався в Геніків у Верхньому Березові. Великодньої сонячної неділі 6 травня 1945 р. його розбудили вдосвіта, гепуючи у двері. У той день заарештували ще декількох. Допити відбувалися в пивницях яблунівського НКВД, пізніше в коломицькій тюрмі (приміщення колишньої гардинної фабрики). Немоżliво словами передати ті тортури, яких зазнали невільники. У кожній камері на підлозі мучилися по 40—60 осіб в очікуванні виро-

ку, щоночі йшли на допити. Їх змушували лягати долілиць упоперек лавки, руки зводили за спиною, а слідчі розгойдували за ноги, били по них прутами, ламали пальці в дверях. Удень і вночі стогін, нелюдські крики. Нарешті вирок, як ніж у серце, — 20 років каторги. Упродовж понадпіврічного перебування під слідством жодних передач не отримував: тата вже не було серед живих, брат на фронті, маму, що ледве вижила, пізніше вивезли з трьома дітьми в Харбаровський край. До Воркути засуджених везли, як худобу, в замкнених вагонах-телятниках. Довга дорога у невідомість дуже виснажувала. Потім дали напівсире волове солоне м'ясо. Багато не витримали цього, померли від завороту кишок. Тіла викидали по дорозі, як непотріб. Води не давали, шкіра злизала з язиків, бо лизали лід із іржавих вагонних шруб.

Нарешті, на початку 1946-го, на Різдвяні свята прибули вночі в забутий Богом край на вірну і неминучу погибель, на моторошне конання — в засипану снігами тундру до брезентових палаток і бараків, які на ніч охорона замикала. Усередині суцільні нари, де спали по три-чотири сотні ув'язнених, сонні поверталися на другий бік усі разом за командою. Уночі блошиці їли поїдом. Кашель, стогін. Охорона за будь-який спротив біла чи розстрілювала. У чому працювали, у тому сирому одязі й спали. Їли з консервних бляшанок, ложки робили самі з алюмінієвих смужок...

Із черговими хвилями арештів до сибірів прибував з України свіжий “человеческий матеріал”. Людей змушували забути свої імена, шоденна перекличка тільки за номерами на головних уборах, штанах і кукфайках. М. Ромаш мусив відгукуватися на Ш-593, у штрафному таборі Ж-750. Працював на вугільних шахтах електриком. Звик до глибоких снігів і сильних морозів: у червні ще не встигав розтанути сніг, а у вересні вже випадав новий. “Воркута — хороша планета: 11 місяців зими, остальне — лето!” — повторювали москалі. Через нелюдські умови праці й існування мало хто вижив і повернувся додому. Більшість залишилася навечно в сибірській мерзлоті. Але якщо на роду людини написано жити, значить вона виживе!

Звільнили 1956-го. Тоді й поєднав свою долю з колишньою воркутинською каторжанкою, засудженою за належність до ОУН. Там же, у Сибіру, народився син, який пізніше також відчув на собі жорстокість большевицької системи: відбуваючи військову службу під Монголією, сильно опромінився і помер. Від 1969-го пан Мирослав у Коломиї. До того працював у шахтах Сибіру, вчився у Воркуті на вечірньому відділенні Ленінградського гірничого інституту. Разом із дружиною виховали доньку Ростиславу, дочекався двох онучок та правнука. Тепер би ще жити і радіти незалежній Україні. Та болять душевні рани колишнього багатолітнього політв'язня сталінських таборів, бо ще багато на рідній землі “освободителів”, які органічно ненавидять Україну та її мову, але водночас користуються пільгами й почестями.

...Пропливали літа, як вода у Пруті. Навіть і не помітив, коли схилилися вони до поважного віку. На запитання, в чому секрет довголіття, співрозмовник, подумавши, відповів, що ніколи не палив, не пив, завжди в русі, без лінивства, задрощів, до людей — лише з добром. Ще провідує свою подругу юності п. Катерину, яка також зазнала репресій від тоталітарного режиму. Як віруюча людина, просить у молитвах Всевишнього за здоров'я, бо все решта, слава Богу, в нього є, молиться за загиблих борців за Україну. Відчайний найріднішим за підтримку і розуміння, за ті маленькі радощі, що приносять онуки і найменший правнучок. Мріє дожити до справді вільної України, щоб закінчилася війна на Донбасі, щоб Крим звільнили від московського іга, живе надією на надання Томосу Українській Православній Церкві, щоб судія загарбницька держава розпалася на багато дрібних колоній і вже би не мала такого впливу на Україну, як зараз. Упевнений, що правда, якої так бояться вороги, колись переможе.

Петро ШУЛЬГА,
журналіст, письменник

Унікальний музей славетного Кошиця

Повернувшись із Всеукраїнського фестивалю “Українська пісня єднає нас”, Академічний хор “Просвіта” відвідав Київську спеціалізовану школу № 296 Дарницького району для виступу в Музеї Олександра Кошиця з нагоди 143-ї річниці з дня народження талановитого диригента, композитора, фольклориста. Відірвавшись від своєї Батьківщини географічно, Кошиць ніколи не втрачав з Україною єдності духовної.

нова. Вона ознайомила гостей з основними віхами життя і творчості Кошиця. У Музеї зібрано понад тисячу експонатів. Це різноманітні документи, листи, архівні матеріали, копії архівів Маєстро з м. Вінніпег (Канада), київські раритети, перше видання “Спогадів” Кошиця, його Щоденник з пісню “Через світ”, а також “Спогади” 1947, 1948 років, фотознімки Кошиця після концерту 1922 р. у Мехіко, фотографії його братів Федора, Костянтина, Іллі, ксерокопії різних документів майстра пісенного мистецтва. Тут — різноманітні книжки, журнали. Вітрини горизонтальні та стінні (вертикальні) з висловлюваннями видатних діячів минулого й сьогодення, портрет і бюст Маєстро, а також на вході у музейне приміщення — картина І. Репі-

на “Запорожці пишуть листа турецькому султану”. Через коридор школи — “Українська світлиця Кошиця”, де зберігаються артефакти, вироби з дерева, фарфору, вази, речі домашнього вжитку.

Хор “Просвіта” виконав кілька творів Кошиця та про Україну. Тут же, у Музеї, зав'язалася гостра дискусія про те, щоб ім'я Кошиця присвоїти школі, де існує такий Музей, адже приміщення розташовується на вулиці Олександра Кошиця і сам Бог велів так вчинити.

Представники державних установ і ми, хористи, готові допомагати у вирішенні проблемних питань у цьому навчальному закладі. Також потрібна допомога Дарницької райдержадміністрації, Київської мерії та Департаменту культу-

ри м. Києва. Кияни нічого не знають про такий Музей, а педагогічний колектив не може самотужки вирішити проблем, що виникають. Напевно, і колективу школи варто було б активніше виявляти активну позицію щодо присвоєння школі імені нашого славетного хорового диригента й композитора, який прославив Україну на обширах країн Європи та Америки. Отож школа потребує допомоги, і районної, і міської влади.

Належало б завершити цю розповідь поетичною строфою Володимира Самійленка “Україні”, яка вельми імпонувала Олександрові Кошицю:

Прийми ж мої пісні — як дар малий

Великої і вірної любови!

Що може дати мій талан слабкий

В скарбницю любові твоєї мови.

Він певно дасть, і знай, що в час страшний

Твій син тобі не пожаліє крові,

І що не спинить страх усіх погроз

Моїх пісень, моїх за тебе сліз.

На завершення творчої зустрічі хор “Просвіта” виконав “Многі літа” Артемія Веделя.

Про унікальний Музей, його заснування розповіла завідувачка Світлана Літви-

“Найбільше любила Молитву українського революціонера: “Україно, свята мати героїв, зійди до мого серця...”

Автор та Броніслава Шевців (2010 рік)

Петро ГНИДА,
письменник, м. Львів

Можна й так, перефразуючи назву роману Габріеля Гарсія Маркеса, назвати життя людини, про котру хотілося б написати більше, аніж просто згадку в цьому коротенькому дописі.

Я застав її вже вісімдесятилітньою бабцею, — таких, непримітних і, здавалося б, схожих поміж собою, чимало по селах. Однак для мене вона була особливою. В її світлих очах ще горіло полум'я, котре не змогли загасити навіть найдужчі сибірські морози.

Самотня, закутана по шию у тканий плед, вона зустріла мене пізньої осені, лежачи на старомодному ліжку. У п'єсові доторав, потріскуючи, вогонь, а я, присівши навпроти, вслухався в її прості слова про непростий життєвий шлях.

Отже, Броніслава Шевців народилась 1923 року в селі Богданівка (тепер Буського району) Львівської області. 1942 року дев'ятнадцятирічною стала членом ОУН — залучена Наталією Колтун, тоді підрайоновою провідницею жіночої сітки, пройшла теоретичний та практичний організаційний вишкіл, що відбувався на явочних квартирах в інших селах: історія України, Декалог українського націоналіста, зброєзнавство і навіть строевий вишкіл. Але, зізнавалась, найбільше любила Молитву українського революціонера: “Україно, свята мати героїв, зійди до мого серця”...

Спочатку була станичною жіночої сітки Богданівки (псевдо “Ластівка”), а після того, як Н. Колтун стала районною провідницею (перша половина 1944 року), зайняла її місце підрайоновою, мала під своїм керівництвом кілька сільських станиць. Розносила підпільну оунівську пошту по цих селах. Після адміністративно-територіальної реорганізації ОУН (кінець 1944—початок 1945 року), в ході котрої були скасовані підрайони, кушовою не стала, але була передана до диспозиції Крайового проводу як кур'єр (псевдо “Квітка”), а безпосереднім її зверхником став “Левадний” — пунктовий ОУН із села Убині. Розносила підпільну пошту та видання по різних організа-

ційних пунктах. Ходила сама на великі відстані, як розповідала, — аж до лісів Миколаївського району, з наплічником, на озброєнні мала дамський пістолет “дев'ятку”. Її близькими товаришами-кур'єрами були “Медун”, “Тарас”, “Соловій”...

Рідний брат Петро Шевців служив у поліції й співпрацював із УНС (зокрема постачання зброї), загинув на вулицях Трускавця у перестрілці з гестапо у 1943—44 рр. Про його загибель дізналась по організаційному зв'язку.

Уперше радянські спецслужби затримали 1945 року під час облави в селі Дідилів (тоді Ново-Милятинський район). Назвалася чужим прізвищем, й незабаром була звільнена. Після цього пройшла перевірку Службою безпеки ОУН у колишньому Куликівському районі на постійної боївки СБ Крайового проводу під керівництвом “Клея” (Д. Куп'як).

Удруге була затримана 11 лютого 1946 року працівниками Глинянського райвідділу НКВД, знову назвалася чужим прізвищем й була звільнена. Однак уже невдовзі, 23 лютого 1946 року, її

88 років самотності

знову затримали. Далі за матеріалами справи не зовсім ясно, але 3 квітня цього ж року знову була видана постановою про затримання й 28 травня — про арешт.

Це трапилось за “всіпою” зрадника “Явора”, котрий також перед тим домагався, аби вона стягнула до Богданівки свого командира “Левадного”. Як свідчить він сам, “по моим даним були убиті...”, а також була арестована зв'язна обласного “проводу” ОУН по кличке “Квітка” [АУСБУЛО, Спр. 14431, Арк. 129-131]. Як і у попередніх випадках, представилась під прибраним прізвищем (це була поширена й наперед обумовлена практика на випадок арешту оунівців) як Федак Лянка Якимівна, 1928 року народження. Перший допит проводив відомий у районі оперуповноважений Глинянського райвідділу НКВД лейтенант Вахновський (цікаво, що цього ж року він був засуджений на порушення “соціалістичної законності”). Дотримуючись наперед заготовленої легенди, стверджувала, що у тридцятих роках залишилась сиротою, а в часі німецької окупації була на примусових роботах у Німеччині, звідти повернулася лише два тижні тому без документів. Затримання відбулося, як свідчать матеріали архівно-кримінальної справи (зберігається в Архіві УСБУ у Львівській області), дорогою між селами Ляшки Королівські та Розворяни військовими (імовірно, це було у ніч з 23 на 24 лютого, а військові поверталися з цього першого села, де вночі відбувся бій між п'ятьма бойовиками районної боївки СБ “Чайки”, в ході якого усі

п'ятеро загинули), котрим вона заявила, що вертається з Ляшок, де відвідувала тітку. Та на хуторі Мельники (між цими селами) вони запитали господи-

вернулась з Німеччини, однак вже на наступному допиті, котрий відбувся аж у квітні цього ж 1946 року, змушений був визнати, що насправді це дочка його брата. Загалом же по справі проходило лише троє свідків — батьки та рідний дядько. Під час досудового слідства перебувала у тюрмі № 3 м. Золочів. 27 серпня 1946 року Військовим трибуналом військ МВД у Золочеві за ст. 54-1 (зрада батьківщини) та 54-11 (участь у контрреволюційній організації) КК УРСР засуджена до 10 років вправно-трудових таборів з ураженням в політичних правах на п'ять років із конфіскацією майна. В касаційному порядку вирок оскаржено не було.

Загалом же “відсиділа” 9 років, 2 місяці і 24 дні — звільнена 17 травня 1955 року, плюс 11 місяців та 3 дні на спецпоселенні. Покарання відбувала на півночі, де на лісопаліві привалило деревом, внаслідок чого стала інвалідом. На спецпоселенні в Караганді працювала на цегляному заводі. Разом із нею покарання відбували Ганна Павлик з села Якторів, Марія Костюк з Бродів та інші. Після повного звільнення мешкала спочатку в східних областях України, переважно у м. Кривий Ріг, де працювала на заводі, а вже потім повернулася до рідного села й стала працювати телатницею в колгоспі. Жила самотньо (заміж, імовірно, через інвалідність, так і не вийшла, хоча, як видно з фото, з молодих літ була красунею), на старість нею опікувалась одна стороння сім'я, котра після смерті успадкувала її помешкання. Говорив, що планувала видавати книгу про ОУН, де йтиметься й про неї (було це за рік чи два до її смерті), то просила й собі один примірник, бо хотіла, аби про її підпільну діяльність та побратимів дізналися люди. Не раз, проїжджаючи повз її хату, бачив, як сиділа задумана на призьбі. Померла 2011 року.

Під час останньої зустрічі з Броніславою Шевців 19 квітня 2010 року записав ще й оце коротеньке інтерв'ю.

— Як Ви ставитеся до сучасної української держави?

— Україну я любила і люблю, хоча вже на схилі віку. Держава змінилась, але не в нашу користь. Залишилась стара команда!

— Чи не шкодуєте, що молодію обрали дорогу боротьби за Україну?

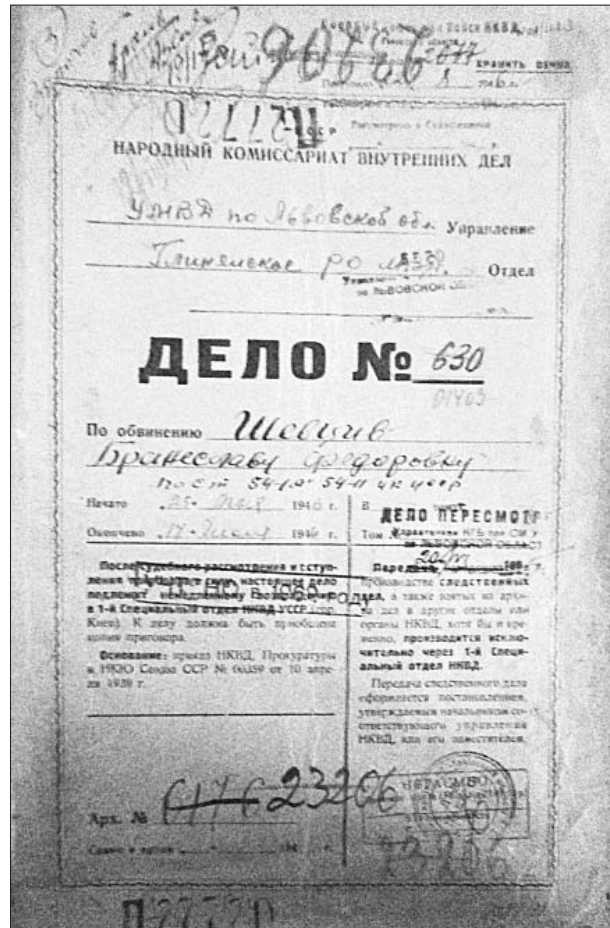
— Не жалію! Я всю душу віддавала для боротьби.

— Як ставиться до Вас районна чи сільська влада, чи якось підслухується?

— Ніяк. Жодної допомоги чи зацікавлення.

— Що побажаєте молодим українцям?

— Щоби шанували і цінували Україну, бо вона дуже нелегко прийшла, а ще скорше може розпастися, якщо не буде патріотів.

Архівно-кримінальна справа за обвинуваченням Б. Шевців

ню одного помешкання, чи знайома їй ця дівчина. Отримавши негативну відповідь, забрали для перевірки в Глинянський райвідділ НКВД. Тут, очевидно, згодом і відбулася “всіпа” “Явора”, бо вже наступний допит був з її справжніми даними. Цікаво також, що по справі допитували її дядька (брат батька), який мешкав у сусідньому селі Задвір'я і в якого вона часто бувала (деякий час жила, а також заходила дорогою в Убині та інші північні села від Богданівки). Він, дотримуючись наперед виробленого плану, зазначав, що затримана справді Л. Я. Федак — його нерідна дочка, котра

Вгорі друга праворуч: Броніслава Шевців — “Квітка”, Караганда, 1954 рік

Михайло СІРЕНКО

*О, я хотів тобі сказати,
Що те колоссячко вусате,
То невисипущий труд мозільний...*
Дмитро Павличко

ЖИТО

Оповідання

Воно й зараз стоїть переді мною — молоде, туге, сизо-зелене, і його колосся тягнеться своїми промінчиками вусиків у синяву неба. Проте чого — стоїть? Ні! Воно погойдуються на теплом вітрі раннього літа й гонить у далину сизи хвилі. У тих вусиках маюсінке волоття запарошених квіточок. І той пилок тих квіточок пливе над ним запаморочливими пахошами.

А в цих житах біжить, чи точніше, летить, розкинувши руки, малий хлопчик. І колоски (тах-тах!) б'ють легенько по його голих руках. І він увесь у тому пилку, як золота запилена бджілка. Він летить, сповнений цим простором, цією радістю й красою, цим щастям, біжить по межі з городу до свого дому й дзвінко кричить:

— Ма-мо! Та-ту! Як гар-но-о-о!
Жито цвіте-е-е! Жито сонця на-бирається! Половіе-е-е!

Те хлопчєня — то я. А лементував так тому, що хотів, аби мама, батько, і всі люди світу були такі щасливі й радісні, як я, щоб відчули зі мною красу й захоплення життям і цим дивним житом! Чи не тому я й назвав потім свою першу книжку поезій "Від сонця жито половіе"? І вже на все життя те жито ні на мить не відходило від мене.

А може, ще тому, що мати казала мені, вже дорослому, що народила мене у водохрещенську січневу ніч просто на селянській печі нашої хати, на черені, де сушилося житнє зерно. Отож перший мій подих я увібрив із запахом жита. А хмільну радість від першого подиху й нині хочу передати світові.

Підрастаючи, я по батьках бачив, як нелегко їм доводилося цю красу жита, а відтак і життя, створювати своєю працею. Як напровесні батько після плуга лишав чорні скиби рахманної ріллі, які, заволоцювши, засівав сірими житніми зернами, щоб вони потім потяглися до сонця отим золотим дивом колосся. А згодом мати день у день, не розгинаючи, зжинала його, дозріле, гострим серпом і в'язала цуркою в тугі снопи, які батько складав у полукіпки на городі. І так само робили односельці на всіх ланах — уже не тільки жінки жали, а й чоловіки з моїм батьком косили косами з грабками й лобогрійками вибривали післявоєнні лани.

З часом полукіпки люди складали в скирти, що зростали на полях як нові житяні будинки. Ми, малі, збирали колоски по стерні. А пізніше пасли там корів. І все це босоніж, бо яке там взуття було після війни! І стерня вже не колола задубілі підшви ніг, коли бігав по стерні, поковзуючи.

Вже десь у шостому класі мені давали коня з грабаркою, на якій я сидів ззаду й, поганяючи, згрібав колоски вздовж лану з кінця в кінець. Ну то вже була вища гордість, бо тобі зараховувалась ця робота на трудовні.

До високих житяних скірт ставили машини-молотарки, які крутили пасом від трактора і вимолочували з розпушених снопів зерно. Чоловіки вилами подавали ті снопи, а жінки, розв'язавши перевесла, кидали стебла в горло машини, яка ревла як лютий звір, і тільки кавкала, вимолочуючи

зерно. І все це в пилуці й полові, як у густому диму, на спеці під палючим сонцем.

Віддалік від машини зростала до неба скирта вимолоченої соломи — найбільша радість дітлахів. От уже де можна було відвести душу, з'їжджаючи просто з-під хмар на землю по крутих і ковзких боках золотої соломи. Хто залізе найвище і з'їде — той герой!

Так ми зростали, раділи і бавилися в тому пеклі праці наших батьків і старших братів і сестер.

Уже підрісши, молотили з татом свої снопи жита ціпами вдома в клуні при хліві. І не так-то просто й легко навчитися молотити вдвох. Було що попадав по батьковому бичу і твій бич тоді відскакував і попадав тобі по зубах. У мене й досі є невеличкий шрам на нижній губі від тої молотьби.

А згодом уже вимолочене та висушене й очищене своє зерно у млині разом з батьком засипали в ківш, — було приємно дивитися, як воно потрапляло на вертке важке каміння, аби витруситися запахущим борошном до рук білого, як Бог, мірошника. І все це робилося швиденько, бо в черзі чекали інші господарі. А підлога біля ковша двигілка легенько, немов ходором ходила вся земля.

А що вже й казати про ту радість, яка охоплювала твою душу, коли мати витягала з печі спечені на капустяних листках запахущі паляниці свіжого житнього хліба, умивала їм голови змоченою у воді рукою і ставила боком на білий рушник на лаві під вікном, аби вичахли.

Не промовчу й про те, як мати відрізала цілушку свіжого житнього хліба й подавала до столу з кухликком молока. Чи бувала більша радість у ті мої дитячі післявоєнні літа?

Та проситься сказати й те, що це ж у мене, кого ростили і батько й мати. А як було тим моїм товаришам у голодний 1947 рік — без батька та ще й з сестричками й хворою матір'ю?

Напливає з пам'яті виїзний суд у нашому клубі, де праворуч сцени був портрет Леніна, а ліворуч — бородатого Карла Маркса. Портрети намальовані нашим сільським художником дядьком Василем. Художник вмільий, фарби олійні, по стінах клубу усміхаються з плакатів бадьорі передовики, закликають на соцзмагання — боротися за виконання й перевиконання планів нової п'ятирічки.

А в клубі йшов виїзний показовий суд над нашим односельцем Василем Вашуленком — він стоїть перед засідателями суду, які сидять за великим столом, засланим кумачем. У центрі суддя — середнього зросту мужик з круглим усміхненим обличчям, ніби зібрався повен клуб людей на яесь урочисте свято. Василь перед ним, як з хреста знятий, — блідий, увесь у ластовинні. На ньому розхристана темна сорочка, штани на очкури й розбиті черевики. Йому років двадцять п'ять, але такий худючий, що схожий на хворого недоростка.

Засідання триває другу добу, з перервами. Василя впіймали на колгоспному полі за селом, де він виминав зі снопа жита в торбинку сухі житні колоски. Вдома в нього хвора мати і дві сестрички. Саме він хворіє на сухоти й навіть тепер весь час покашлює.

Все ясно: спіймали на крадіжці громадського хліба. А засідання суду йде другу добу і Василеві паляють п'ять років тюрми. І мені, й людям у клубі дуже жаль сухотного Василя, але що ми можемо зробити? Всі чули про якусь особливу сувору постанову з Москви. Тому суд — виїзний, показовий.

Знаю лиш одне, що повернувся Василь після відсидки і десь через рік помер. І така "краса" післявоєнного жита живе й досі в моїй душі.

А тоді, десь днів за два після того судилища, я гордо йшов вулицею Леніна до колгоспного дворища з вилами на довгому держаку, аби стати до соломо-накопичувача на комбайні нашого передовика Максима Бакуши, щоб виконувати й перевиконувати норми у соцзмаганні. Ще й ішов повз двір дівчини, яка запала в душу, йшов, показуючи, який я роботящий парубок. А "парубок" перейшов тоді лише у восьмий клас. Та мій комсомольський ентузіазм швидко погас, бо я в захопленні перестарався і впер свої вила туди, звідкіля комбайн викидав обмолот. Щось затріщало, елеватор перестав викидати солому — порвався ланцюг, який його крутив.

Комбайнер швидко зупинив комбайна, вискочив із кабіни, витягнув із поломки мої вила й сказав: "Добре, що хоч не впер туди свою дурну голову. І де вони беруть таких помічників? Це ж тепер потрібно йти з поля на другий кінець села, аби привезти ремонтну команду. Ось тобі й новий

комсомольський герой соцзмагання, мати твою".

Ще якогось дня інший комбайнер, молодий Яша Нюндзя — від того, що був уже вщерть переповнений зерном бункер, весело прокричав мені:

— Де ж твої комсомольці з безтарками чи машинами? Що, висипати зерно на стернище? Де-е-е?

Я стояв, кліпав винувато, ніби це я мав організувати тих комсомольців...

Проте любив під вечір повертатися на навантаженій машині в кузові на пахучому зерні — з далекого поля до колгоспної комори через усе село, ніби це я герой хлібозаготівлі...

Якось без батька я сам, зціпивши зуби, молотив ціпом ті житні снопи в домашній клуні й не помітив, коли зачепив бичем у барканах стіни старий обламаний кінець заступа... І той полетів мені на босу ногу й розрубав ніготь великого пальця. Я завив із болю. Кинувши ціпа, вилетів у двір до криниці, де у нас стояв старий котел із чистою криничною водою. Замість води в казані зробилося повно крові. Я метнувся в хату, знайшов чисту ганчірку — забинтував ногу й ліг...

Мати та батько, побачивши закривавлене сином обійстя та й самого сина в хаті на ліжку з перемотаною ногою, жахнулись, — чи не стану калікою? Перерубаний ніготь на нозі невдовзі загойся — не заважав ходити за сім кілометрів в сусіднє село до десятого класу шодня, бо в нашому селі була лише початкова школа...

Полукіпки жита в кінці городу вимолотив комбайн, який молотив там же й нашим старим сусідам. Батько ледь волив комбайнера — той погодився змолотити й нам уже в сутінках. А до того ж, був коло комбайна ще й Мишка Нюмка, колгоспний їздовий із кіньми, який погодився підкинути два лантухи з житом до нашого двору.

Напряму, по межі, прийшов батько до хати, а підводи нема та й нема. Кинувся до провулку й побачив, що візник минув нашу вулицю і вже переїздить місток хвоси, щоб через другу вулицю заїхати в хвойну посадку й там приховати мішки з житом, а завтра їх пропити. Батько біг за підводою, а тут, назустріч йому — газик голови колгоспу. Зупиняється. Батько пояснює, у чому річ. Голова розвертає машину і з обкраденим батьком наздоганяє за селом Нюмку і наказує вертатися до нашого двору, вивантажити мішки, а завтра зранку о дев'ятій годині з'явитися до нього, щоб допитати, скласти протокол і передати до суду.

Я попросив батька не йти вранці для складання того протоколу, бо все село густиме, що він хоче посадити в тюрму Мишку Нюмку. Батько послушався.

А життя йшло далі. Наступного року я закінчив школу й вступив до Київського театрального інституту і тепер тільки на вихідні дні приїздив додому, — наше село від Києва за 70 км, потяг зупиняється на полустанку біля нашої першої вулиці Леніна, яка паралельна до колії.

Ранньої осені в п'ятницю я приїхав у село. Тільки ступив із полустанку, а тут виспіває гармошка і витанцювують мої ровесники: проводжають в армію мого товариша. Мене одразу повели до накритого столу. Пригощають, як

друга, інші танцюють. Призовник наливає чарку за чаркою, а тут ще покликали на вулицю до танців. І я пішов вихилясом, як навчили в театральному. Партнерка — дівчина, в яку закоханий по вуха. Танцюють усі, танцює вже й вечірне небо із зорями...

А треба ж іще половину вулиці пройти до своєї хати... Мати зраділа і, як завжди, поцілувала.

— А де ж це батько?

— Та там у дворі з мішками во-робоється. Ради їм не дасть.

Я пішов до хліва в дворі, де справді батько вовтузився біля двох мішків. Він пояснив мені, що сьогодні цілісний день стояв на сіялці за трактором у куряві — сіяли жито. Вернулося в село до колгоспної комори, а комірник уже замкнув її і пішов додому. Довелося залишити ці два лантухи у нас у дворі. Батько каже мені:

— То я оце вирішив затягнути їх до клуні. Про них ніхто й не згадає, а нам у господарстві буде, як нахідка.

Я подумав і відповів:

— То ти вирішив і з себе, і з мене зробити Мишку Нюмку, який, пам'ятаєш, хотів украсти в тебе вимолочене комбайном наше жито?

На що батько:

— Та тож моє було, з городу, а це колгоспне. Про нього ніхто й не згадає.

— Батьку, завтра за доносом їздового з'являться до тебе уповноважені з сільради, складуть протокол і зроблять із тебе крадія посівного матеріалу. Ще й напишуть до інституту, що, мовляв, ваш студент прикарманив зі своїм батьком державне зерно...

Батько почував потилицю і вивіз до лантухів дворового візка, ми повантажили ті два мішки зерна й повезли до комірничого двору, майже до тої хати, біля якої я щойно танцював з коханою...

Ми під'їхали до двору комірника. В його хаті ще світилося. Почали відчиняти хвіртку — загавкав пес. На гавкання вийшов комірник, освітивши веранду.

— О, дивись, Петро Сидорович? — Це комірник до мого батька. — Чого ж це так пізно?

Батько пояснює. А комірник знову:

— Я сьогодні раніше пішов з комори, бо сусіди запросили на проводи сина до армії. Киньте ті мішки під веранду, а я їх завтра десь прилаштую...

Ми верталися додому з порожнім візком. А батько бурчав:

— Знаю, він "прилаштує". Вони те зерно з начальством машинами "прилаштовують", а я послухав тебе й по-дурному впустив два лантухи...

А в мене на душі було так легко, ніби я звільнився від якогось важкого тягара і йшов, молодий та свіжий, Чумацьким зоряним шляхом наших сільських небес. А той шлях був засіяний срібними зернинами жита, про яке я з роками уже напишу:

*Життя мене гнуло,
Життя мене м'яло,
Щоб серце заснуло,
Травою зів'яло.*

*А я, народившись
В зеленому житі,
Продовжую битись,
Продовжую жити.*

Олександр БОРОНЬ,
доктор філологічних наук, завідувач відділу шевченкознавства Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАНУ

Спотворення Шевченкових текстів

До 200-літнього ювілею Тараса Шевченка побачили світ різноманітні видання, дуже відмінні за рівнем і якістю. Не завжди щастило оперативно відстежувати появу тих чи тих публікацій Шевченкових творів, наукових і краєзнавчих студій тощо. Традиційний спад інтересу до постаті поета у між'ювілейний період дає нарешті змогу поступово осмислити здобутки і втрати нашого книговидання щодо популяризації спадщини великого українця.

Хронічний брак державних коштів на видання НАНУ змушує її працівників шукати альтернативні джерела фінансування, і завдяки цьому вдається видавати нові дослідження. Однак годі розраховувати на приватні гроші, коли йдеться про масштабні видавничі проекти, які потребують кількарічної напруженої роботи, координації зусиль не одного десятка науковців. Саме завдяки державній програмі "Українська книга" у 2013—2014 роках випуском 8—12 томів зібрання завершили Повне зібрання творів Тараса Шевченка у 12 томах (далі — ПЗТ; літературні твори у складі 1—6 томів зібрання видано ще у 2001—2003 роках), яке містить усю відому літературну та образотворчу спадщину: поетичні, драматичні та прозові твори; щоденник, автобіографію, статті, археологічні нотатки, записи народної творчості; листи (зокрема колективні, які підписав Шевченко), ділові папери; малярські та графічні твори. До видання входять також заготовки та підготовчі матеріали до нездійснених літературних і мистецьких творів: плани, етюдні, ескізи, начерки тощо.

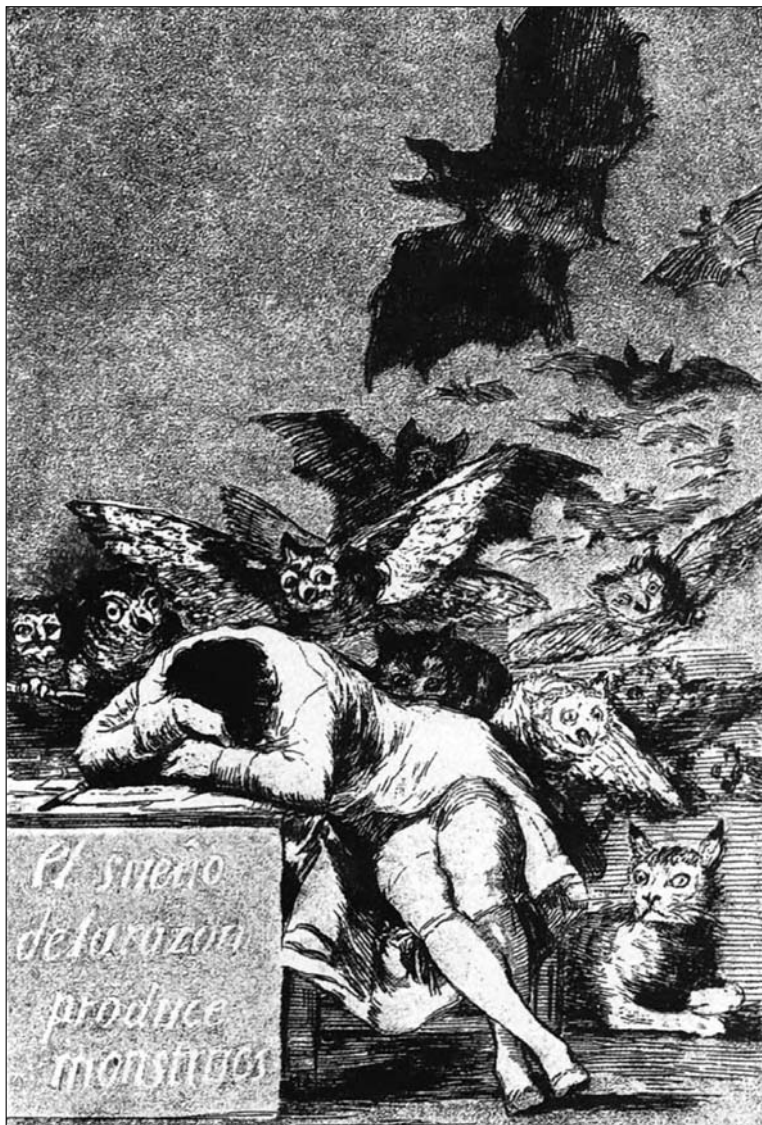
У 2012—2015 роках із великими труднощами накладом усього 2000 примірників видруковано шеститомну "Шевченківську енциклопедію". У ній подано комплекс відомостей про основні моменти біографії письменника, осмислено всю літературну, образотворчу, епістолярну спадщину Шевченка, основні теми й мотиви творчості, жанри, зв'язки з іншими видами мистецтва та літературами світу тощо. Зокрема акцентовано на детальній історико-літературній характеристиці літературних і мистецьких творів Шевченка. Уперше в таких масштабах розглядають образотворчу спадщину, кожна відповідна стаття містить, крім обов'язкового фактажу, і фаховий мистецтвознавчий аналіз, враховано також останню літературу щодо цього питання. На звернення до уряду 2013 року з проханням збільшити наклад надійшла категорична відмова — грошей немає. Уважний читач помітить відмінності у якості поліграфії томів, які у різні роки друкували на трьох підприємствах. Оригінал-макети 5—6 томів чекали своєї черги понад два роки, поки тривали тендери і шукали кошти, зрештою перемогла, як зазвичай, найдешевша цінова пропозиція, результати реалізації якої тепер кожен може побачити. Це два найголовніші здобутки академічного шевченкознавства до ювілею.

Звісно, будь-яку освічену людину заінтригували численні медійні повідомлення про вихід друком у Харкові 2014 року "найповнішого" Шевченкового "Кобзаря" (видавничий дім "Школа"), упорядником і коментатором якого виступив мовознавець Микола Зубков. За словами видавців, книжку надруковано на високоякісному шведському тонованому офсеті, спеціально розробленому для книжкових видань преміум-класу, обкладинку виготовлено з елітного палітурного італійського матеріалу. У видавничій анотації дослівно сказано так: "На відміну від численних так званих "повних" збірок, пропонуване видання є насправді максимально повним зібранням поетового спадку, яке поєднало всі твори, що потрапили під цензурування як за

царату, так і за радянщини. До того ж чимало творів подано з авторськими варіантами, практично не відомими широкому загалові". Однак за часів незалежності друкували всі Шевченкові твори — безвідносно до того, чи потрапили вони колись під цензурування, чи ні. Вже не кажу про ПЗТ, де в основному корпусі опубліковано не тільки геть усі без винятку відомі Шевченкові твори, а й самотійні редакції тих самих, якот: "Москалева дракиша", "Відьма", "Сліпий" — "Невольник" та інші, а всі (абсолютно всі!) варіанти у різних автографах, авторизованих списках, публікаціях наведено у відповідному розділі. Якщо говорити про "широту" загалу, то "Кобзар" у упорядкуванні Зубкова із накладом першого видання 1814 примірників (це така символічність) навряд чи може конкурувати із ПЗТ, виданим накладом (із урахуванням ідентичного 6-томника) 37 тисяч. Крім того, свідомі видавці друкують Шевченкові тексти саме за ПЗТ — варіюються тільки коментарі різних авторів.

У березні 2017 року Зубков представив чергове видання "Кобзаря" у своєму упорядкуванні, про що знову з'явилися численні повідомлення. Зрозуміло, не варто на них покладатися беззастережно з огляду на можливі неточності й перекручення, які часто допускають журналісти, але однотипність і майже повний збіг тверджень дають підстави вважати, що слова упорядника відтворено коректно. У матеріалі "У Львові мовознавець Микола Зубков запредзентавує єдине видання "Кобзаря" без цензури" на порталі "zaxid.net" Марічка Крижанівська 16 березня 2017 року інформує, ніби "Кобзар" Тараса Шевченка "досі залишається у цензурованій версії", але "філолог Микола Зубков, викладач Харківського університету, а зараз і НУ "Львівська Політехніка", багато років тому вирішив відсіяти зерно від половини і таки з'ясувати, що ж насправді писав Тарас Шевченко в своїх віршах. Для того 8 років вичитував його рукописи і діаспорні видання".

Далі — більше. Виявляється, поетові друзі вирішили "зробити сюрприз для Тараса" і 1840 року видали "Кобзар". Насправді Шевченко брав безпосередню участь у підготовці віршів до друку, про що є мемуарні свідчення. "Коли Шевченко прочитав, зізнався, що ледь упізнав свої слова", — сповіщає Зубков і неточно наводить поетові слова про рукопис (пізніше виданий як "Кобзар" 1860 року), але не зі щоденника, як каже упорядник, а з листа до Олексія Хропаля від 26 листопада 1859 року: "[...] сьогодні цензура випустила із своїх пазурів мої безталанні думи та так, проклята, одчистила, що я ледве пізнав свої діточки [...]". Таким чином, Шевченкову фразу про майбутній "Кобзар" 1860 року беззастережно віднесено до видання 1840-го. Поетові після тривалих цензурних митарств цензурне відомство дозволило видати не рукописну збірку "Поєзія Тараса Шевченка. Том первий", як він спершу планував, а лише опубліковані раніше твори, зробивши з них додаткові вилучення.

Ф. Гойя. "Сон розуму народжує чудовиськ". 1797 р.

Журналістка продовжує цитатию одкровення Зубкова: "Нема правди на сім світі, немає й на небі", — таке побачите у всіх "Кобзарях". А у Шевченка: "Нема правди на сім світі, хіба що на небі". Є надія, що там — на небі, хоч є правда. Але це переписали. Отакі деталі. А диявол де ховається? От у тих деталях".

Насправді слів "Нема правди на сім світі, немає й на небі" у Шевченка не знайдеш. Мабуть, науковець має на увазі такі рядки з поезії 1845 року "Не завидуй багатому...": "Нема раю на всій землі, / Та нема й на небі". Єдиний відомий нині автограф вірша — у рукописній збірці "Три літа" (відділ рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, далі — ІЛ, ф. 1, од. зб. 74, арк. 12—12 звор.), у якій рукою поета написано саме так, як я шойно процитував і як друкують у всіх виданнях. Натомість Зубков у "Кобзарі" виправляє: "Нема раю на всім світі, хіба що на небі!". Коментатори твору в ПЗТ Василь Шубрарський і Ніна Чамата пояснюють, що вперше за нестановленим джерелом вірш надруковано в третьому числі журналу "Основа" за 1861 рік з посутніми відмінностями від автографа: "Очевидно, з цензурних міркувань редакція журналу переінакшила рядки 19—20 (замість "Нема раю на всій землі, Та нема й на небі" надруковано "Нема раю на всім світі, — Хіба що на небі?.."). Не витримано в першодруці графічну композицію Шевченкового тексту: два рядки зведено в один, від чого римунання стало суміжним, а весь твір поділено на п'ять дво-

рядкових строф" [саме так і надрукував Зубков. — О. Б.].

Отож проголошуючи "безцензурну" публікацію Шевченкових творів, Зубков поновлює неавторські втручання у текст, ігноруючи Шевченків автограф, ще й вихваляється цим у медіа.

Вигадані злочини видавців на цьому не закінчуються: "Часом вирізали цілі рядки. От наприклад, є рядки у ваших "Кобзарях": "А діточки обід несуть. І усміхнулася небога, прокинулася, нема нікого" [насправді в Шевченка "Проснулася — нема нічого..." — О. Б.]. А у Шевченка: "А діточки обід несуть, та, йдучи, колоски збирають, мов тая доленька святая, мов янголяточка ідуть". Цих рядків ніде нема. Я розумію, не було в радянський час. Чому тепер їх не повернути? 25 років незалежної України".

В інтерв'ю "Газеті по-українськи" під заголовком "Заповіт" Шевченка спотворили" (26 липня 2018 року, розмовляла Катерина Лук'яшко) дослідник "збагачує" наведене твердження свіжими міркуваннями: "Більшовики це вилучали, щоб не виникло жодних асоціацій із Законом про п'ять колосків. А це вже натяк на репресивні дії влади". У жодному автографі Шевченка слів "йдучи, колоски збирають, мов тая доленька святая, мов янголяточка ідуть" немає взагалі, як немає їх і в тексті поезії "Сон" ("На паншині пшеницю жала...") у "Кобзарі" в упорядкуванні мовознавця. Крижанівська упевнено підводить підсумки своєї сенсаційної розмови: "Аби повернути справжнього Тараса Шевченка, Микола Зубков опублікував уже

шосте доповнене видання "Кобзаря" без цензури. Нині — це єдина правдива версія "Кобзаря" з оригінальним текстом". Повний корпус спадщини Шевченка, нагадаю, давно і не раз опубліковано в академічних збірках його творів, чого затьято не помічають ані харківський мовознавець, ані деякі журналісти.

Олег Будзей у публікації "Про сюрпризи нового "Кобзаря" від 24 січня 2014 року на сайті "Хай-Вей" звернув увагу, що замість звичного для нас тексту упорядник умістив у виданні, як поінформовано у виносці, "первинний варіант вірша, що автор подарував Скоропадським" (цікаво було б знати джерело інформації про дарунок Скоропадським). На місці рядка "незлим тихим словом" надруковано "тихим добрим словом", замість "Поховайте та вставайте" — "Прокиньтесь ж, брати мої...". На підтвердження свого рішення Зубков поруч репродукував факсиміле цього автографа. Йдеться про окремий аркуш, на якому, крім того, записано переспів псалма 149 (ІЛ, ф. 1, од. зб. 13), тоді як загальновідомий текст походить із рукописної збірки "Три літа", саме він є виявом остаточної творчої волі автора. Нагадаю, що всі різниці цього та ще одного автографа (1845—1846 років), а також списку рукою Івана Лазаревського із виправленнями Шевченка зафіксовано у ПЗТ у розділі варіантів. На щастя, про це нагадає і журналіст, але визнає свою безпорадність, яку, припускаю, відчуває і пересічний читач: "Важко без ретельного аналізу, котрий під силу тільки фахівцям, сказати, який варіант автентичніший — традиційний чи запропонований Зубковим". Якщо Зубкову забаглося ознайомити широку громадськість із раннім варіантом "Заповіту", то й це він робить у дуже дивний спосіб. Як описує коментатор твору Валерія Смілянська, на місці рядка 16, спершу позначеного тільки крапками, Шевченко згодом вписав слова "Я не знаю...", а потім, іншим разом, заповнив його до кінця: "Я не знаю Бога". Натомість Зубков друкує тільки "Я не знаю...". У згаданому інтерв'ю "Газеті по-українськи" він пояснив: "Поет не писав "Я не знаю бога". Насправді у списку, який він подарував Скоропадським, там прочерк". Тобто не вірте своїм очам! В останньому рядку спершу було звичне для нас сьогодні "Незлим тихим словом", потім поет закреслив "незлим" і після "тихим" вписав "добрим", що упорядник зберіг, додавши від себе знак оклику в кінці. Таким чином, навіть у цьому випадку Зубков не відтворює ранній варіант вірша, а довільно обтинає його на власний викривлений смак.

"Я шукав Шевченкову поезію у різноманітних збірках, архівах, музеях, але найбільше мені допомогли матеріали із різноманітних часописів, які ми отримали із Америки, Канади та Австралії" ("Гал-інфо", 16 березня 2017 року), — каже Зубков. В інтерв'ю "Газеті по-українськи" він тяжко журиться: "Прикро, але від 1991-го держава не спромоглася видрукувати всієї творчої Шевченкової спадщини". Отакої! А що тоді ПЗТ? Звісно, знахідки можливі. Нагадаю тільки про два справжні відкриття у шевченкознавстві. Юрій Меженко 1960 року виявив у бібліотеці Ленінградського університету (нині наукова бібліотека Санкт-Петербурзького універ-

ситету) незнаний доти 115-сторінковий примірник “Кобзаря” 1840 року (описані на той час примірники мали 114 сторінок) із меншими цензурними купюрами у кількох творах. Невідомі фрагменти з поеми “Катерина” (загальним обсягом 70 рядків), які Шевченко, очевидно, відкинув у перебігу підготування твору до друку, розшукав 1962 року Василь Бородин. Ці рядки містилися у списку невідомою рукою в рукописному “Кобзарі” 1861 року, що належав Івану Левченку.

У тому ж інтерв’ю “Газети по-українськи” Зубков вигадує, ніби твори для “Кобзаря” 1840 року “ретельно відібрав цензурний комітет”, що, ясна річ, цілковита неправда — збірку уклав Шевченко за допомогою Євгена Гребінки. Взагалі існують численні наукові праці, в яких детально описано історію видання першої Шевченкової збірки. Мовознавець фантазує далі: “Було написано... випускається впродь тільки обмежене число екземплярів. Цензор Корсаков”. У цьому, як і в багатьох інших тогочасних виданнях, наведено формулу-кліше дозволу на друк: “Печатать позволяется с тем, чтобы по отпечатании представлено было в Цензурный Комитет узаконенное число экземпляров” (щось на кшталт сучасного обов’язкового примірника). “У “Кобзарі” царського часу писали “Вилучено цензурою 3 рядки”, за кілька сторінок знову 2 рядки, чи 5, чи 10 рядків”, — пояснює Зубков. Ніхто нічого не зазначав — замість вилучених рядків просто ставили крапки.

На жаль, вигадки на цьому не завершуються. Нагадавши про те, що Шевченко наприкінці життя здобув “високе звання академіка”, Зубков сповіщає: “Це IV ранг рівня державного статусу. До нього звертатися треба було “Ваше превосходительство”. Звання академіка, тоді нижче за професорське, теоретично давало хіба що право на чин титулярного радника, тобто лише восьмий чин, а не четвертий (з 14-ти; водночас 11-й та 13-й фактично не існували), проте Шевченко ніколи про нього не поспівав (до смерті йому залишалося кілька місяців). Чин титулярного радника передбачав звернення “ваше благородіє”, як і до всіх нижчих чинів, а не “ваше превосходительство”, як дезінформує Зубков. Поет не мав жодного чину.

Дрімуче невгластво виявляє харківський знавець, коли зауважує: “У нас ніхто не завдавав собі труда текстологічно розглянути його [тобто Шевченка. — О. Б.] творчість”. Незабгажено, як такі нісенітничі можуть поширювати наші медіа. Навіть не буду тут наводити перелік з імен десятків науковців, які поклали життя на текстологію шевченківських творів, працюючи у надскладних умовах радянського часу. Багато їх за їхню роботу покарано тюрмами, інших — знищено фізично. За часів незалежності, втретє повторю, випущено справді повне зібрання Шевченкових творів завдяки зусиллям великого колективу на чолі з покійним нині текстологом-шевченкознавцем Василем Бородином. На основі цього багатотомника виходять друком численні видання “Кобзаря”, повнота яких залежить від видавців.

“Кобзар” в упорядкуванні Зубкова відкривається передсловом “Від редакції” (склад редакції ніде не вказано), в якому туманно зауважено: “Збірку базовано на найповнішому виданні “Кобзаря”, що побачив світ на початку далеких 20-х років минулого сторіччя в Німеччині завдя-

ки титанічній праці знаного мовознавця проф. Василя Симовича [sic]. Оскільки відтоді минуло понад 90 років, упорядник, маючи новітні матеріали, значно доповнив і висвітлив раніше невідомі варіанти поетового спадку”.

Так ніби від Симовича до Зубкова нікого й не було... Нескладно з’ясувати, що йдеться про “Кобзарь. Народне видання з поясненнями і примітками В. Симовича” (Катеринослав; Кам’янець, Лейпциг: Українське видавництво в Катеринославі; заходами Є. Вирового, 1921; надруковано у Лейпцигу). Своєю чергою, Симович, працюючи тоді у Німеччині, не мав жодного доступу до автографів, він спирався на видання Василя Доманицького 1907 року (який не розпоряджався всіма рукописами), добираючи “найкращі”, на його думку, тексти, позаяк “коли ще вчені люди й дослідники Шевченка не устаткували [курсив автора. — О. Б.] тексту, не сказали, що оці, мовляв, тільки слова треба класти, не інші — то я мав ще право це зробити”. У Зубкова нині такого виправдання немає, але він тим і не переймається. Симович не претендував на рівень академічного видання, натомість прагнув якомога ширше пояснити малоосвіченому загалу Шевченкову поезію, тому посторінкові примітки займають суттєве місце у книжці. Зубков переважно справді йде за Симовичем. Скажімо, розглянутий вище вірш “Не завидуй багатому...” подано саме за лейпцизьким виданням. Через це не дотримано авторських назв низки творів, не кажучи вже про самі тексти. Вибіркове порівняння показує, що коментарі Зубкова — це злегка стилістично опрацьовані примітки Симовича.

У межах газетної статті неможливо продемонструвати рівень свавільного поводження з Шевченковими творами — вимушений 1921 року для Симовича і неприпустимий через майже сто років. Проте маю навести ще один приклад. Публікуючи Шевченкову автобіографію (з невідомих причин — у старій російській орфографії з ятями і ерами), Зубков робить примітку: “Оригінал — у музеї ім. А. Поля в Катеринославі”. Зрозуміло, що він передруковує це з якогось джерела замість автографа, але ж рукопис давно зберігається в ІЛ, а музей нині — Дніпровський історичний імені Д. Яворницького. Після поетової фрази “вычеркнувши из них десятки страниц” в дужках проставлено чотири крапки, які мають таке пояснення: “У дужках нерозбірне слово”. Текстологи десятки років тому розібрали це слово — “прогресс”. Якими ж такими “новітніми матеріалами” озброївся Зубков, що вони не дали йому змоги побачити очевидне, давно з’ясоване і усталене?

Наведених цитат, як на мене, цілком достатньо, щоб уявити ступінь повторення Шевченкових текстів в упорядкуванні Зубкова. З такими “шевченколюбями” не треба й ворогів. Прикро, що до цього видання причетні такі лінгвісти, як Олександр Пономарів (стаття “Український правопис — вертання до національних засад”) та Ірина Фаріон (“Я на сторожі коло іх поставлю Слово...”). Дивує неосвіченість видавців, які випускають подібну книжкову продукцію, журналістів, які із захватом тиражують “сенсаційні” повідомлення, читачів, які купують цей мотлох. Закономірно за таких обставин, що на мій протест редакція “Газети по-українськи” навіть не відповіла.

Шевченко не може себе захистити, це мусимо зробити ми.

Третє відкриття Юрія Горліса-Горського

Петро ШКРАБ’ЮК,
письменник, доктор історичних наук, Інститут українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України, м. Львів

Справжнє письменство — це завжди відкриття. Насамперед — відкриття автора, а відтак і його творчості.

Таким відкриттям для мене був вихід 1994 року у видавництві “Червона калина” (м. Львів) роману Юрія Горліса-Горського “Холодний Яр”, який висвітлив ще одну героїчну сторінку нашої визвольної боротьби, причому боротьби на козацько-гайдамацькій Черкащині, і вже після того, як в Україні утверджувалась нова окупаційна влада...

Юрій Горліс-Горський — учасник цього звиятного двобою. Він народився у благословенній Полтаві (“видно шляхи полтавській і славу Полтаву”) — і народився, що вельми знаменно, 14 січня 1898 року. Себто в час Різдва свят. У Полтаві закінчив гімназію. Відтак як доброволець вступив до Кавказької дивізії. У Новочеркаську закінчив козацьку військову школу, здобув ранг хорунжого. А 1917 року він, уже поручник, служить в українському війську. Командував кінними сотнями в різних полках, брав участь у Зимовому поході 1920 року, опісля бився з більшовиками у повстанчій бригаді Холодного Яру.

Саме перебування серед звиятців Холодного Яру дало йому неоціненний матеріал для роману, що його він написав і видав у Львові, двома частинами, впродовж 1935—1937 років. Опісля Горліс-Горський опублікував низку інших книг. Але “Холодний Яр” визнаний його головним твором, що зразу ж утвердив його авторитет як блискучого прозаїка-документаліста.

Водночас мало хто знав, що Горліс-Горський писав також вірші. І 1937 року вони вийшли у тому ж таки Львові під назвою “Тюремні поезії”. І це було для мене друге відкриття.

х х х

Свою поезію автор назвав тюремною не випадково. Бо якщо його проза зображує назагал зовнішні події та різні колізії, пов’язані з ними, то поезія відображає його духовний стан, його переживання і розмисли у роки ув’язнення. А вже після героїчного зудару з більшовиками він був двічі заарештований (1923, 1924) і двічі засуджений до розстрілу, який, однак, замінили ув’язненням та засланням. Сукупно Горліс-Горський провів за ґратами вісім літ, симулюючи (як пізніше Сосюра чи Тодось Осмачка) бжевілля...

Далі його невільницький шлях проліг через рідну Полтаву, де він 1929 року написав найбільше — п’ять віршів (усього їх у збірці дев’ять), зазначаючи під датою: “в’язниця”, потім — “псіхлічниця” і “тюремна лікарня”. Наступним роком датовані

Серед численних цьогорічних культурно-мистецьких подій і пам’ятних дат майже непоміченим лишилося 120-річчя від дня народження легендарного письменника-документаліста Юрія Горліса-Горського. Щоправда, Олесь Гончар у своїх небуденних “Щоденниках” (т. 2, с. 325) зазначив, що “найкращий спосіб відзначити ювілей автора, якого шануєш, — це візьми і перечитай щось із його творів”.

Львівське видавництво “Левада” (головний редактор Богдан Горбовий) не тільки прочитало, а й видало окремою книжечкою поезію Горліса-Горського, а мені випала нагода написати вступне слово, яке — дещо доповнивши — і пропоную читачам “Слова Просвіти”. Бо відсвіжити пам’ять про непересічну людину та досягнути ще одну грань її творчості — завжди цікаво й повчально.

вірші, створені у Херсоні (“в’язниця і старій фортеці”) та Києві (“Лукіянівська в’язниця”). І на решті — “Катеринодар на Кубані”, вірш “Весна на волі”, 1931 рік.

До цих своїх поетичних творів Горліс-Горський, як видно з його передмови, ставиться доволі скептично, — і все ж це поезія, уривчаста, емоційна, непокірна, яка багато в чому нагадує прозу Миколи Хвильового — так само уривчаста, а навіть дещо розхристану, а проте невідпорно чарівли-

рюються на землян, як її батько Юрій, і зсередини намагаються поліпшити життя людей на землі. “Козак із зірок” (як зазначено в анотації) — це спроба авторки поєднати космічне життя і життя на Землі, як єдине ціле”.

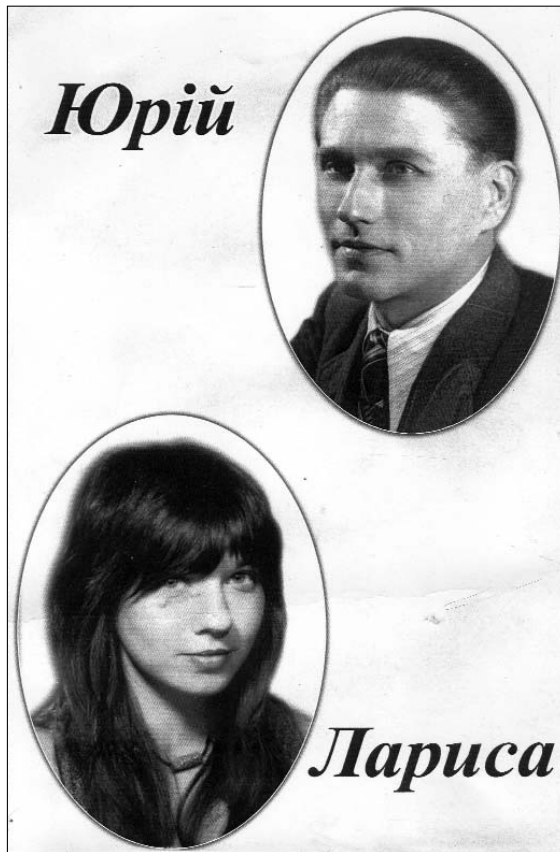
Пані Лариса розповіла про трьох жінок, які залишили тривкий слід у житті й творчості батька. Першою була Галя, котра, щоб урятувати коханого, згодилась на співпрацю з чекістами — і загинула від руки Юрія, який до останніх днів носив у серці рану, про що свідчить і вірш “Гей!” Він присвячений “медичці-практикантці Л. Н.” Це була друга дівчина, яка закохалася у в’язня Юрія і в квітні 1932 року допомогла йому втекти з Херсонської псіхлікарні...

Третьою була Галина Талашук, яку Юрій уперше побачив восьмирічною у Рівному, куди прибув із Херсона. А через дванадцять літ, уже у Львові, одружився з нею. 25 вересня 1946-го в Новому Ульмі (Німеччина) народилася Лариса. Щасливий батько поїхав побачити її. А через день, 27 вересня, зник без сліду... Вочевидь, його схопив і замордував СМЕРШ, який під виглядом репатріаційних комісій нищпорив тоді по всій Європі.

Сама ж Лариса пізніше переїхала з мамою до США, закінчила Каліфорнійський університет Берклі, де отримала ступінь бакалавра з англійської літератури та психології. Одружилася... А 1994-го вперше приїхала на Батьківщину батька. І відтоді часто буває у Львові.

Через кілька років пані Лариса захворіла на онкологічну недугу. Донька Ляля жертвовно віддала їй половину своєї печінки. А лікар-українець Юрій Генник зробив у Лос-Анджелесі складну операцію (тривала чотирнадцять годин!) — і безнадійна, здавалось би, хвора видужала. Та продовжує подорожувати світом, відкривати його красу і таємниці.

А головне — досліджує та популяризує творчість свого геніального батька. Зокрема підготувала до друку (з допомогою Богдана Горбового — координатора проекту “Збережемо літературну спадщину Юрія Горліса-Горського”) і видала цю збірку — “Тюремні поезії”, причому у формі білінгвізму. Себто, паралельно з українським, подала кожен вірш і весь текст у перекладі англійською мовою.

Юрій

Лариса

ву та сердечну. Але читач, сподіваюсь, сам прочитає та належно оцінить поетичну творчість автора “Холодного Яру” як органічне доповнення до його прози та його життя.

х х х

Моїм третім відкриттям була зустріч із дочкою Юрія Горліса-Горського Ларисою Янг-Лісовською, яка, по-перше, обдарувала мене книжками свого легендарного батька. Це “Отаман Хмара. З таємниць Г.П.У.”, спогади (“У ворожому таборі”, “В казематах ГПУ”), “Ave Diktator!” — а також своїми споминами “Козак із зірок”, що їх вона написала по-англійськи, а на українську мову переклала Богдан Горбовий (він і познайомив мене з пані Ларисою) та Христина Забуранна.

Це теж унікальна книжка з елементами фентезі. “Передові цивілізації космосу зібралися на міжпланетну раду, щоб допомогти світові та Україні вибрати правильний шлях розвитку. Вони посилають волонтерів, які перетво-

Антологія обробки української народної пісні

Резонансною подією музичного простору України, що не має подібного прецеденту приблизно років п'ятдесят, постало завершення публікації своєрідної 6-томної антології обробки української народної пісні. Протягом 2015–2018 рр. цей унікальний проект у вигляді зібрання власних хорових обробок здійснив заслужений діяч мистецтв України композитор Олександр Яковчук.

Ольга КУШНІРУК,
кандидат мистецтвознавства,
старший науковий співробітник
ІМФЕ ім. М. Т. Рильського
НАНУ

Питання збереження духовного спадку народу, до якого безпосередньо належить музичний фольклор, є важливою складовою мистецької діяльності представника київської композиторської школи Олександра Яковчука. Від дитячих років, проведених на Поділлі, він несе свою зацікавленість у пісенні перлини, виявляючи її крізь власну творчість як композитор, фіксує автентич-

давню передісторію, пов'язану з фольклористичною діяльністю Олександра Яковчука у 1970–90-х роках. Навчання у класі композиції Анатолія Коломійця у Київській консерваторії, його настанови щодо фольклору як пріоритетної субстанції творчості виступили організуючим чинником до пізнання народнопісенних джерел. Роль допоміжного чинника зіграли студентські фольклористичні експедиції під керівництвом Володимира Матвієнка, завідувача Кабінету народної творчості при консерваторії. Вочевидь, молодий початківець захопився збором автентики, адже

лише серед музикантів-хоровиків, а й слухачького загалу.

Представлена антологія, публікація якої розпочалася 2015 року, репрезентує впорядковану композитором власну творчість у жанрі обробки для хорів різних складів без супроводу (виняток складають лише дві пісні — “Ой на морі, на синьому”, та “Ой, зиронько вечорная”, які мають фортепіанний супровід). Вона охоплює шість солідних томів, де вміщено 345 творів, а загальний обсяг видання становить 1512 сторінок!

Перший том зібрання, який спонсорував підприємець Володимир Поставий з м. Кам'янець-Подільського, призначений для дитячого хору і об'єднує 57 обробок пісень календарно-обрядового циклу зимової тематики — колядок і щедрівок (К.: Поліграфічний центр “Фоліант”, 2016, 190 с.). Незначну частину народних мелодій взято зі збірки хормейстера Марії Пилипчак “Колядки і щедрівки” (К., 2007). У передмові О. Яковчук частково відкриває завісу над творчим процесом, розглядаючи вплив народних пісень на своє становлення як композитора: “...інтонації народного мелосу входили в моє духовне єство, на підсвідомому рівні формуючи засади особистого мистецького світу”.

До другого тому антології увійшло 50 календарно-обрядових пісень зимового та літнього циклів для мішаного хору, написаних у різні періоди творчого шляху (К.: Видавничий дім “Стилос”, 2016, 243 с.). Автентичні мелодії автор записав протягом фольклористичних експедицій селами Західного Поділля, переважно на теренах Хмельницької та Тернопільської областей; деякі з них було видано в упорядкованих ним збірках мелодій “Пісні з Поділля” (1989) та “Колядки і щедрівки” (1990). Видання побачило світ завдяки фінансовій підтримці відомого мецената, директора агрофірми з рідної митцеві Хмельниччини, Героя України Михайла Шаповала.

Третій том, призначений для виконання також мішаним хором, містить 62 обробки родинно-побутових, ліричних і жартівливих пісень (К.: Поліграфічний центр “Фоліант”, 2016, 304 с.), з-поміж яких улюблені “Несе Галя воду”, “Ой, у гаю при Дунаю”, “Ой, не ходи, Грицю”, “Розпрямуйте, хлопці, коней” тощо. Меценатську підтримку цього тому надав член Правління ПАТ АКБ “Аркада” Любомир Килимник.

У четвертому тому антології О. Яковчука зібрано 50 обробок для чоловічого хору переважно календарно-обрядового циклу, а також чумацькі (18) та кілька ліричних пісень (К.: Поліграфічний центр “Фоліант”, 2016, 248 с.). Більшість мелодій низки чумацьких пісень взято з академічного видання “Чумацькі пісні” в упорядкуванні О. Дея, А. Ясенчук, А. Іваницького (К., 1976), здійсненого Інститутом мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАНУ. У передмові композитор виходить на рівень узагальнення щодо бурхливого розвитку саме жанру обробки народної пісні на вітчизняних теренах.

Нещодавно у київському поліграфічному центрі “Фоліант” побачили світ і останні два томи (п'ятий і шостий) хорової антології — “Українські народні пісні” для жіночого хору (240 с.) та “Українські народні пісні Закарпаття” для мішаного хору (287 с.). Ці видання опубліковано завдяки меценатській підтримці відповідно жіночого хору “Веснівка” під орудою Квітки Зорич-Кондрацької та подружжя Анни і Богдана Слабаків (Торонто, Канада). Особливістю п'ятого тому є авторський запис наспівів не лише з Правобережної України, а й з автономного краю Войводини, що у Сербії, — села Дюрдьов, Жабаль, Вербас, Кула, Руский Керестур; та з Хорватії: села Петровці, Міклошевіці, Липовляни, місто Вуковар. Зокрема деякі з них взяті композитором зі збірки “Наша пісня”, укладеної священником о. Онуфрієм Тимком. П'ятий том складають 70 пісень, що конкретно репрезентують різножанровість пісенного фольклору: колядки, щедрівки, веснянки, родинно-побутові, весільні, жартівливі, чумацькі, рекрутські. В останньому, шостому тому антології О. Яковчука, призначеного для виконання мішаним хором, вміщено 63 опрацювання родинно-побутових, ліричних, рекрутських і жартівливих пісень Закарпатського регіону. Цей вагомий пласт українських народних пісень був дотепер невідомий в Україні. Сьогодні, дякуючи композиторові, який зміг повернути цей безцінний скарб на батьків-

шину і ввести його у виконавський обіг через це видання, наші хорові колективи будуть мати доступ до цієї оригінальної музики.

Композитор самотужки, без допомоги державних інституцій, зібрав і систематизував понад 2 тисячі автентичних народних перлин! Це означає, що величезний масив пісень збережений композитором у часі, тобто врятований від забуття. Також він зробив 345 обробок народних пісень для різних хорових складів, що є унікальним явищем у сучасній українській музиці. Можна з впевненістю сказати, що О. Яковчук єдиний сучасний український композитор, який свідо-

ні зразки як допитливий фольклорист-практик.

Характеризуючи його стильові уподобання, можна стверджувати, що вектор відчуття українських національних коренів для митця відіграє важливу роль. І в часи професійного становлення, і в зрілий період у музиці О. Яковчука поруч із нашаруваннями постмодернізму можна спостерегти гнучку лінію опрацювання народної пісенності. З різною мірою інтенсивності він звертається до її інтонаційного словника, як-от цитуючи “Подольночку” у п'єсі “Народна сценка” для квартету дерев'яних духових інструментів чи сплітаючи в “Буковинському капричіо” для кларнета і фортепіано цитовану мелодію пісні “Ой, сів чабан на могилку” та власну тему, імітуючу стихію народного музичення. Врешті-решт, композитор виявляє і високомайстерне переосмислення рівня фольклорної інтонаційності, як це бачимо в “Осінній кантаті” на власні вірші для сопрано та струнних за мотивами “Тіней забутих предків” Михайла Коцюбинського. Тут національна визначеність музичної мови, на думку музикознавця Анатолія Калениченка, “виступає в щедрому мелодизмі і наспівності вокальної партії, гармонічній барвистості і фактурній прозорості оркестру, ліричному образно-емоційному строї музики”. Й інших прикладів такої органічності, глибокого розуміння не лише українського фольклору, а й польського, єврейського, іспанського, італійського, португальського, у музиці О. Яковчука можна знайти чимало.

Поява здійсненої композитором антології має свою цікаву і

після завершення навчання він уже індивідуально продовжив такі поїздки на рідне Поділля. Коли ж наприкінці 1980-х років доля закинула його з родиною в Югославію, О. Яковчук цей досвід збагатив на теренах Боснії, Хорватії, Сербії, а також у Словаччині, на Пряшевщині.

Саме фольклористична діяльність поживила композиторський інтерес до жанру обробки народної пісні, в якому митець щасливо зумів знайти рівновагу між народним і професійним, продовжити традицію свого геніального земляка Миколи Леонтовича, а саме — у драматизації змісту пісні новими можливостями хорового письма, надання обробкам рис баладності. І вихід на “симфонізацію” обробки народної пісні. Близьке розуміння хорової специфіки, що було закорінене в особистому вокальному досвіді О. Яковчука як хориста, композиторський дар посприяли широкій популярності цієї ділянки великого творчого доробку не

**Українські народні пісні
для чоловічого хору
без супроводу
в обробці
Олександра Яковчука**

мо дає про збереження народної пісні та розповсюдження її у вигляді художньої обробки по всьому світу. Підкреслимо, що переважна частина його хорових обробок уже від 1980-х активно живе у репертуарі багатьох знаних колективів України та зарубіжжя, розповсюджуючись у вигляді рукописів. Хорові шедеври О. Яковчука лунають на всеукраїнських і зарубіжних конкурсах та фестивалях, де українські співаки дивують слухачів виразністю, незабутньою яскравістю своїх виступів. Антологія продовжує розвивати традицію окресленого вище жанру, започатковану Миколою Лисенком і його молодшими сучасниками. Важко нині переоцінити художнє значення антології для розвою української національної музичної культури, її “питому вагу” у майбутньому, та сподіваємось, що поява такої об'ємної праці — великий внесок у наше музичне життя, своєрідний подвиг композитора-патріота.

Фестивальна мозаїка Маріуполя

Тетяна СИВОКІНЬ,
хор “Просвіта”

У Маріуполі Донецької області відбувся фестиваль-конкурс хорових і вокальних колективів “Українська пісня єднає нас”. Фестиваль проводиться втретє, і цього року вже набув статусу національного. Його засновник — громадська організація “Центр творчих ініціатив “Єдність” за участю та підтримкою управління культурно-громадського розвитку Маріупольської міської ради та спонсорів, зокрема Маріупольського торгового порту, і за сприяння ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка.

Нам, хору “Просвіта” Оболонського району м. Києва, випала честь брати участь у цьому заході. В організації поїздки нам сприяли депутати міськради В. І. Ар’єв, В. В. Турець та Ольга Веремеєнко.

Маріуполь зустрів нас рясним дощем. Учасники фестивалю зібралися біля пам’ятника Тарасу Шевченку в центрі міста, яке в ці дні святкувало 240-річчя з дня заснування. Організатори планували більше заходів під відкритим небом, але дощ змусив перебраться до приміщення картинної галереї, де була відкрита виставка творів місцевих художників, які вони присвятили своєму рідному місту. Там продовжилася святкування, знайомство з авторами та організаторами фестивалю, головою оргкомітету паном Бутенком Анатолієм Федоровичем і його вірними помічниками і соратниками — великими патріотами України.

Ми приїхали не з порожніми руками: центральний провід товариства “Просвіта” передав маріупольцям багато книг, серед яких і “Кобзар”, і збірник статей, присвячених голоду 1947 року і багато іншої літератури для патріотів Маріуполя.

Основне завдання фестивалю полягало в об’єднанні всіх учасників пісенного свята загальною ідеєю: “Маріуполь — це Ук-

раїна”. У святі взяли участь 32 колективи, зокрема народний ансамбль танцю “Квітеня”, народний ансамбль класичного танцю “Надія” м. Маріуполя, колективи “Любисток” з Черкашини, “Цілюще джерело” із Запорізької області, колектив “Отаман” з Мелітополя, колектив “Червона калина” з Херсонщини, “Олешія” з Херсона, народна капела бандуристів “Джерело” з м. Мелітополя, народний ансамбль “Джерело” з Дніпропетровщини, хоровий колектив “Лтава” з Полтави і наш хор “Просвіта” з Києва та ін.

Очолила журі заслужена артистка України Тетяна Негрій, а також Лариса Голубятникова, заслужений діяч культури України, завідувачка диригентсько-хорового відділу музичного училища м. Маріуполя, котра особисто відзначила диригентську майстерність нашого хормейстера, та інші фахівці з Маріуполя.

Завдяки потужній спонсорській підтримці фестивалю Маріупольським торговим портом, всі учасники були комфортно розселені на базі відпочинку порту в с. Мелікине на березі Азовського моря.

На фестивалі клуб “Вишиванка” м. Маріуполя демонстрував виставку майстрів вишивки. Члени клубу вишили карту України з гербом кожної області. А також рушники, вишивані сорочки та серветки. Все милувало око і ще раз демонструвало, що Маріуполь — це Україна. Майстри народної творчості також показали свої вироби, відбувся показ сучасних моделей одягу, прикрашеного традиційною українською вишивкою...

І ось гала-концерт з нагородженням найкращих виконавців (звукотехніка надала Церква Христа, чий хор майстерно виконав пісню-молитву за Україну українською мовою). Відкрила гала-концерт Тетяна Негрій, виконавши пісні “Ой, музики, грайте”, “Біля луку зеленого” та “А ми за волю”, за нею викладач Маріупольської

школи мистецтв Людмила Катсянні заспівала українських пісень “Чом, чом не прийшов” та “На вулиці скрипка грає”. Своєю майстерністю продемонстрували хореографічні колективи Маріуполя “Квітеня” та “Надія”. Заспівали для нас дуетом і брати Андрій та Василь Томіленки. По одній пісні виконували всі учасники фестивалю-конкурсу. Були також нагороди від патріарха Філарета священикам УПЦ КП і капелану, котрий перебуває на передовій. Нагородили дипломами різних ступенів та подарунками всі колективи-учасники, і, нарешті, гран-прі фестивалю (цілком заслужено) отримав колектив “Лтава” з міста Полтави. Крім того, від імені Маріупольського торгового порту пан Євген Мазур вручив цьому колективу сертифікат на 10 000 гривень.

Та головне, що свято відбувалося у Маріуполі, майже поруч із передовою, ще раз показавши, що це — українське місто з мешканцями-патріотами.

На жаль, було мало часу, щоб побачити місто. Але й те, що ми побачили, показало,

що Маріуполь — місто культури, де цього-річ відчиняє двері музична академія (боляче за Київську, що давно потребує ремонту), де є цікаві музеї, галереї та відбувається багато культурологічних заходів. Тамара Федоренко та Любов Бутенко з громадської організації “Центр творчих ініціатив “Єдність” показали нам напівзруйнований снарядами будинок управління міліції, звідки місто намагалося захопити сепаратисти і яке відстоювали ці жінки разом зі змєнькою патріотів, котрим на допомогу прийшли батальйони “Азов” та “Донбас” і таки відбили, хоча й з жертвами, і відстояли свою незалежність. І ми, ідучи на базу, щоразу проминали блокпости, як нагадування про те, що війна поруч. Тому ще цінніше і важливіше, що такий захід відбувся саме у Маріуполі, славному місті відважних і мужніх людей. Ми вдячні їм за сердечність, приязнь і гостинність, за зусилля, яких вони доклали, аби свято української пісні вдалося, і від широго серця бажаємо багатьом літа цьому фестивалю, його організаторам і учасникам.

Олег ОЛЕКСЮК,

голова Правління Херсонського ОО ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка, поет, член НСПУ та НСЖУ, директор Фестивалю

У вересні 2016 року в селищі Круглоозерка Голопристанського району розпочав свій поступ Відкритий благодійний фестиваль українського слова “Відлуння душі” пам’яті Наталі Коломієць. Цього року нашої світлої пам’яті землячці виповнилося 65 років. Але вона живе у віршованих рядках та піснях, подарованих народом, вона живе у нашій пам’яті. Ми горді, що наша голопристанська земля народила таку талановиту жінку. У фестивалі взяли участь понад 300 обдарованих особистостей з Херсонської, Київської, Львівської та Миколаївської областей. Пісні на її слова є у репертуарі Раїси Кириченко, Надії Шестак, Алли Кудлай, Ярослава Борути, Павла Дворського, Маріанни Гавриш, Миколи Свидюка, Наталії Лелеко, Хариса Ширинського, Віктора Гурби та ін.

Організаторами II відкритого конкурсу-фестивалю українського слова “Відлуння душі” пам’яті Наталі Коломієць є Голопристанська райдержадміністрація, Голопристанська райрада, Голопристанська міськрада, Херсонське ОО ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка. Генеральний партнер Фестивалю — народний депутат України Федір Федорович Негой.

Партнери Фестивалю — депутат облради Олександр Олександрович Синенко, НВП “5 елемент”, СВК ім. Горького, Херсонська кондитерська фабрика, ТОВ “Група компаній “Теплотехніка” та Видавничий Центр “Просвіта”, Голопристанський районний Будинок культури, Голопристанська міська бібліотека та міський Палац культури “Сузір’я”. Інформаційні партнери фестивалю: Всеукраїнські тижневики: “Слово Просвіти”, “Культура і життя”, обласні газети “Новий день” та “Херсонський вісник — new”, Інтернет-телеканал: “Український Південь” та обласні телеканали “ВТВ плюс”, “Твій плюс” та філія ПАТ НСТУ Херсонська регіональна дирекція “Скіфія”.

Вересень 2018 року об’єднав у коло ша-

«Відлуння душі» об’єднало краян

нувальників поезії нашої землячки дорослих і дітей з Херсонської, Львівської, Івано-Франківської та Київської областей. Понад 200 учасників змагалися за звання лауреата величного Фестивалю. У номінації “Поезія” серед читців віком від 6 до 10 років перше місце посіла вихованка Чулаківської дитячої школи мистецтв Олександра Тимошук, друге місце за наймолодшою учасницею змагань Катериною Войтик із Культурно-дозвілєвого центру “Надія” Геройської сільської ради. Гурток художнього слова “Малютко” Бехтерівського сільського Будинку культури (керівник Таїсія Лисак) традиційно посів I місце серед гуртків та театральних студій. Вразив своїм виступом на конкурсі читців вихованець театральної відділення Чулаківської дитячої школи мистецтв (художній керівник Світлана Киселюк), одинадцятирічний Максим Ошурко. Тож здобув I місце у II віковій категорії. Серед читців від 16 до 18 років традиційно перемогла талановита декламаторка віршів, учениця Голопристанської гімназії Тетяна Корж. Серед читців від 19 років перше місце виборов гість з Коломиї Івано-Франківської області просвітянин Іван Липчук.

Херсонка Олена Лавренко-Некроткова посіла друге місце, третє виборола Олена Рибальченко з Нової Збур’ївки.

У номінації “Поезія” авторський вірш Галини Добровольської із смт Новотроїцьке “Виткана з любові”, присвячений Наталі Коломієць, посів серед поезій, представлених на конкурсі, перше місце. Друге місце виборола поетеса з Нової Каховки Марія Єщенко та поетеса з Херсона Зоя Щербініна, а третє — поетеса з села Зелений Под Каховського району Катерина Марчук та поетеса з Олешок Поліна Овраменко.

У номінації “Вокальне мистецтво” наймолодша учасниця конкурсу, солістка Чорноморського сільського Будинку культури Марина Конобрицька посіла почесне друге місце. У другій віковій категорії перше місце традиційно за талановитою співачкою з Нової Збур’ївки, студенткою Херсонського музичного училища Олександром Фендик, друге місце виборола вихованниця Голопристанського районного Будинку культури, представниця с. Стара Збур’ївка Голопристанського району Ельвіра Ротонос, а третє за представницею Геройської сільської ради Іриною Танською.

Серед вокалістів від 16 до 18 років перше місце здобув студент Херсонського музичного училища Богдан Палій, а друге посіла чарівна представниця Івано-Франківщини Віталія Білуник. Серед дитячих вокальних ансамблів традиційне перше місце та виступ на Гала-концерті вибороли учасники дитячого вокального ансамблю “Мрія” Культурно-дозвілєвого центру “Надія” Геройської сільської ради. Серед хорів та ансамблів, учасники котрих мають вік понад 19 років, перше місце вибороли учасники Народного аматорського ансамблю народної пісні “Збур’ївчанка” Ново-збур’ївського сільського Будинку культури, друге місце посів гурт “Калина” Райського сільського Будинку культури Новокаховської міської ради, а третє — Народний хор народної пісні “Дніпровські передзвони” Херсонського обласного Палацу культури. Серед ансамблів малих вокальних форм перше місце вибороли тріо “Натхнення” Старозбур’ївської дитячої музичної школи та тріо у складі Людмили Бардачової, Ірини Коломієць та Оксани Андрієць з Круглоозерського сільського Будинку культури. Друге місце посів дует у складі Наталії Нечепурук та Олександра Недовізії із села Сонячне Херсонської міської ради, а почесне третє — дует у складі Клавдії Колесник та Галини Ковальчук з міста Гола Пристань. Серед вокалістів, старших 19 років, найкращою компетентне журі визнало гостю зі Львова Іванку Мудрик, друге місце за голопристанцем Сергієм Хоменком, а третє виборов представник Івано-Франківщини, просвітянин Назарій Петрунів.

Глядачі мали змогу почути спогади та слова шани на адресу нашої землячки Наталії Анатоліївни Коломієць з виступів голови Голопристанської районної державної адміністрації Тетяни Василівни Гасаненко, заступника голови Голопристанської райради Івана Кириловича Басараба та першого заступника Голопристанського міського голови Віталія Миколайовича Гея.

Вірю, що третій Фестиваль відбудеться неодмінно. І ще більше людей доброї волі долучаться до організації і проведення величного свята українського слова!

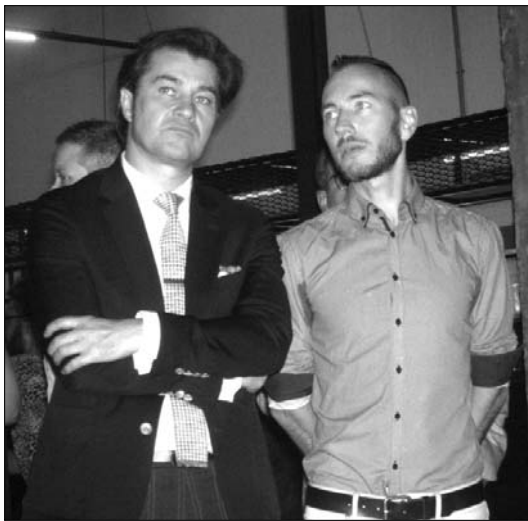
Мистецький центр третього тисячоліття

У столиці відкрили новий простір лобі Довженко-Центру, створеного як meeting-point для відвідувачів, резидентів і команди Центру. Тут є ресепшн, мікросцена для театральних та музичних подій, кінозала, музейна крамниця та ресторан ЕТЕР.

Відкриття простору розпочався перший сезон регулярних культурних подій Довженко-Центру та резидентів у власних стінах.

Раніше більшість своїх заходів Довженко-Центр проводив у зовнішніх локаціях, оскільки внутрішні приміщення не були пристосовані для їхнього проведення. Відкрито перформативну платформу для незалежних театрів — сцена 6. Тут має бути Музей кіно. Також є спільне місце для зустрічей відвідувачів, глядачів, команди і клієнтів Центру.

"Ми прагнемо зробити наш простір безбар'єрним, аби сюди могли приходити люди з обмеженими можливостями. Тут є ресепшн, відкрили книгарню, кафе, також створили невелику сцену, яка стане майданчиком для проведення перформансів, концертів і буде базою для нашого кіноклубу. Але все це було б неможливо зробити без фінансування. І як державна інституція ми завжди мали підтримку Міністерства культури України, яке сприяло створенню специфічних умов для державної сфери кіносектору. 2014 року ухвалили постанову, яка дозволяє всім державним кіностудіям, до яких також належить Довженко-Центр, залишати весь прибуток від оренди на власний розвиток. Уже зараз можна побачити результати цієї програми. На жаль, не всі кіностудії скористалися такою можливістю", — зазначив генеральний директор Довженко-Центру Іван Козленко.

Євген Нищук та Іван Козленко

"Зараз готуємо проект бюджету на 2019 рік. Робитимемо все, аби в ньому було закладене подальше фінансування цієї інституції.

Нині ми бачимо зовсім інший простір, ніж три роки тому. Довженко-Центр має об'єднати великий конгломерат різних течій, серед яких архівування, Музей кіно, який тут відкриють навесні. Також театральний майданчик, виступати на якому вже прагнуть багато експериментальних театральних труп.

Переконаний, що Довженко-Центр дасть нам можливість і архівувати ті великі надбання, які нам залишив Олександр Довженко та багато інших діячів українського і світового кінематографа. Разом з тим тут постійно думатимуть про майбутнє", — наголосив міністр культури України Євген Нищук.

Український імпрізаційний оркестр

Того вечора гостей розважав єдиний в країні Український імпрізаційний оркестр. Учасники заходу змогли переглянути фільм Олександра Довженка "Ягідка коханья" (1926 рік).

Довженко-Центр — своєрідний феномен української культурної спадщини. До того ж головний корпус Центру є одним із цікавих прикладів архітектури пізнорадянського модернізму. У Центрі щомісяця відбуватимуться екскурсії.

Кінолекторій присвятять темі Донбасу в радянському кінематографі від 1930-х років і часів Другої світової війни до періоду перебудови і розпаду СРСР. У рамках циклу відбудуться три події, пов'язані з антологією "Ревізія Донбасу 2.0", виданою цього року Довженко-Центром за участю її авторів.

"Культурфільм: Театр воєнних дій" розповість про творчість режисера Сергія Лозиці, цього річного номінанта від України на Оскар, а саме — його документальні і художні фільми на тему війни та її наслідків.

Програма кіноклубу розпочнеться циклом "Невідомі 90-ті", в рамках якого куратор Станіслав Битюцький представить маловідомі українські стрічки того "буремного" десятиліття.

"Клуб кінокоханців" стане спеціальною авторською програмою, бути куратором якої Довженко-Центр запрошує відомих кінокритиків та кінематографістів і присвячує знаковим та улюбленим фільмам, режисерам, зірковим акторам та непересічним кінематографічним явищам.

Інший проект — Коло дзиги, цикл музичних кіноперформансів, у рамках якого відбуватимуться прем'єри та спеціальні покази відреставрованих Довженко-Центром українських ні-

мих фільмів у супроводі унікальних саундтреків, створених сучасними українськими та зарубіжними музикантами, гуртами й діджеями.

"VHS BEXAES" — три події, заплановані на кожну останню суботу осіннього місяця, що мають привернути увагу до малодослідженого явища аматорського відео та 8мм фільмів у радянський і ранній пострадянський час, колективної пам'яті й історичного спадку.

Одним із важливих завдань Довженко-Центру як кіноархіву буде віднайдіння та повернення в український контекст кінодіячів, які емігрували в буквальному і метафоричному сенсі. Наприкінці року відкриють нову серію подій, пов'язаних з цією місією, — кінокабаре "Потяг додому". Це будуть два вечори про непересічних кіноособистостей: акторку і співачку Ренату Богданську та режисера і продюсера Міхала Вашинського.

Родоначалник цієї творчої родини — Олександр Федорович Годунов (1916—2002) народився у багатодітній селянській родині.

Закінчивши Київський художній інститут, працював керівником художньої студії при Будинку офіцерів у Києві, ділився творчим досвідом на Київському живописно-скульптурному комбінаті при Творчо-виробничому комбінаті "Художник". Картини митця є у багатьох державних та приватних зібраннях України та інших держав.

Тетяна Яківна Годунова (1923—2013) походить зі старовинної київської родини Коваленків. Вона багато читала, була обізнана на мистецтвознавстві. Для чоловіка Олександра стала музою, "тилом", вірним і надійним другом. Вона захоплювалася рукоділлям, і техніка у стилі печворк стала для неї своєрідним живописом. Своєю "веселим стібком" мисткиня компоувала клаптики тканини, створюючи теплі і радісні речі.

Донька чудового наставника Лариса Годунова пам'ятає, як батько "ставив їй руку", вчив штрихування, відчуття тону. Вона закінчила Національну академію образотворчого мистецтва та архітектури, де, набуваючи досвід живописця, навчалась у майстерні Тетяни Нилівни Яблонської, стала відомою українською художницею. Графіка, натюрморти, пейзажі, портрети, тематичні серії робіт — тонкі та захопливі, а

Барви родини Годунових

Музей сучасного мистецтва України свій новий виставковий сезон відкрив експозицією "Годунови/Godunov'family", що відбувається в рамках проекту "Сімейні цінності — Родинні зв'язки".

архітектурі мотиви її полотен атмосферні й ліричні.

Онука Ірина Годунова отримала від рідних талант і любов до живопису. Відшліфовувала майстерність у НАОМА під керівництвом чудового майстра Феодосія Гуменюка. Вона відкрила світові свою неабияку творчу енергію, працюючи в різних видах і жанрах образотворчого мистецтва: монументальний розпис, іконопис, портрети, натюрморти, абстрактні композиції. У творчому доробку пані Ірини більше 20 персональних виставок. Її полотна прикрашають багато музеїв та приватних колекцій.

Виставка "Годунови/Godunov'family" — це енергія життя, сповнена позитиву, краси та любові. На її відкриття прийшли мистецтвознавці, художники, науковці, музейники, галеристи і, звичайно ж, родичі і друзі родини. "Наш проект "Сімейні цінності — Родинні зв'язки" відкриває новий музейний сезон творчим представленням родини Годунових. Подивіться, які живі натюрморти демонструє Олександр Годунов. На полотні живі квіти продовжують дарувати аромат.

Натюрморт Ірини несе в собі відголоски британського натюрморту XVI—XVII століть. Її натюрморти — приклад смислової багатозначності.

Різноманітні і самобутні натюрморти у Лариси — "рухomi", динамічні. У хаотичному порядку вона наповнює простір різноманітними предметами, при цьому кожна деталь зберігає свою індивідуальність. Ця живість письма характерна і для портретної серії. Підкреслено сміливим мазком Лариса вдало схоплює стан образу, настрій.

Онучка Ірина під час плерних поїздок не лише змінює живописну палітру, а й стилістику письма. Аналізуючи характер природи, переходячи від споглядання до ритмічного акцентування, робить об'єктом уваги коріння дерев, павутиння, їхнє сплетення, оголюючи природне розмаїття.

Особливе місце в експозиції належить роботам Тетяни Годунової. Мама і бабуся вносила рівновагу в сім'ю, створювала затишок, заохочувала і підтримувала в творчих пошуках рідних. Черпаючи натхнення з власної родини, вона виявила себе, зайняв-

Ірина Годунова, Ірина Алексєєва та Лариса Годунова

шись клаптиковим шиттям (печворком). Представлені образи — свідчення художнього смаку, що радує погляд композиційною фантазією, — розповіла мистецтвознавець Ірина Алексєєва.

Враженнями від виставки поділилися кандидат мистецтвознавства Інна Пархоменко та українські художники Ігор Чамата і Віталій Колесников.

На виставці представили багатогранну творчість Олександра Годунова. Зокрема його натюрморти "Осінні квіти", "Гладиолуси", "Квіти в синій вазі", "Хризантеми", "Весняний букет"; пейзажі — "Тиша", "Андріївський узвіз", "Береги. Стежка в лісі", а також глядачі мали змогу оглянути графічні композиції митця.

В іншій залі мереживо печворка

від Тетяни Годунової. Лариса Годунова представила на виставці свої квіткові композиції "Черемха", "На сонці сади", "Півонії білі", "Трави", "Буянні квіти". А полотна "На узбіччі океану", "Острів Берленга", "Скелі Португалії", "Форт на острові Берленга", "На початку часів" Ірина Годунова створила під враженнями від подорожей.

Гармонійним доповненням до експозиції став музичний проект українського композитора Павла Колтакова. Під час невеликого концерту лауреати всеукраїнських та міжнародних конкурсів Микола Чикаренко та Ганна Коваль виконали шедеври французької музичної спадщини.

Сторінку підготував
Едуард ОБЧАРЕНКО
Фото автора

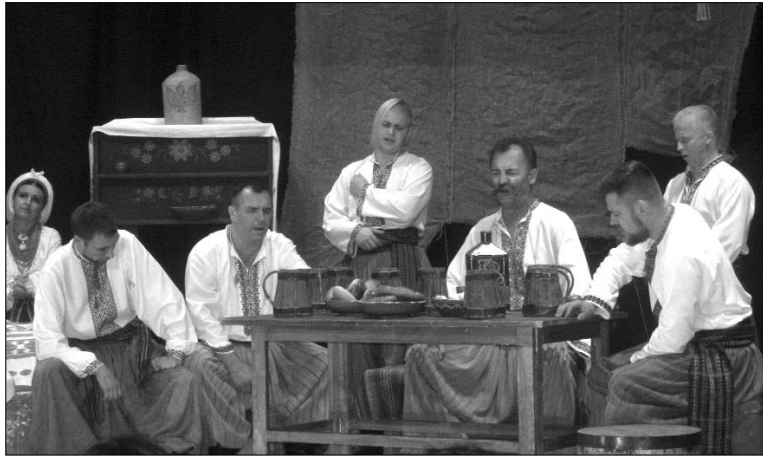

У подорож з чумаками

Київський академічний театр українського фольклору “Берегиня” запросив на прем’єрну виставу “Чумацький шлях”. Етнографічні записи пісень, музики, близькі до оригіналу сценічні костюми перенесли глядачів у далекий чумацький час.

Уперше виставу про чумаків народний артист України Микола Буравський поставив 14 років тому. Спектакль мав успіх, його показували на багатьох престижних сценічних майданчиках, а нещодавно йому вирішили подарувати нове життя. До роботи над постановкою долучився талановитий режисер Іван Войтюк.

Репетиції оновленого “Чумацького шляху” тривали протягом місяця, проте на підготовчу роботу витрачено значно більше часу. Спочатку підібрали вокальний матеріал. Чумацькі пісні добре збереглися до наших днів, але потрібно було використати ті, що найбільш повно показують це явище в історії українського народу. Одне з центральних місць у виставі належить пісні “Ой горе тій чайці”, яку дуже любив Богдан Хмельницький та Іван Мазепа. Серед інших творів — “Ішов чумак з дому”, “Ой наїхали чумаки з України”, “А вже чумак дочумакувався”, “Ой

чумаче, чумаче, життя твоє собаке”. Всі ці пісні були дуже популярні в Україні.

Особливого колориту виставі надає творчість інших народів, які мешкають в Україні. Як відомо, життя чумаків відображає їхній шлях на південь. І коли вони туди потрапляли, то відвідували ярмарки в південних містах. Найчастіше в Одесі. На привозі в цьому місті були і євреї, і болгари, і цигани, і представники інших народів, що мешкають на півдні. Вони демонстрували свою національну культуру: пісні, танці. Отож не випадково окрасою вистави стали запальні єврейські та циганські танці.

У виставі представлені танці, які ще 14 років тому поставив В’ячеслав Вітковський. Музичне оформлення Микола Буравський створював разом із керівником оркестру театру Юрієм Мілевським. На жаль, уже протягом ос-

татних десяти років Київське міське управління культури зовсім не виділяє коштів на реквізити й костюми до нових вистав. Тому довелося використовувати те, що є з попередніх постановок, дещо оновили за зароблені кошти. Але це завадило, аби створити на сцені яскраве дійство.

Уже перший показ “Чумацького шляху” глядачі зустріли бурхливими оплесками. Почали з’являтися пропозиції щодо показу вистави на інших сценічних майданчиках столиці та за межами Києва.

Наразі у театрі завершують роботу над дитячою казкою “Зелена гора”, яку ставить Ігор Шуб. А в планах Миколи Буравського вистава “Славні козаки-запорожці”, яка має показати героїчні сторінки української історії. Також тут планують до кінця року здійснити постановку вистави “Поліська легенда”.

Оновлення Національної філармонії

У музичному салоні Національної філармонії України провели прес-конференцію, присвячену відкриттю 155-го концертного сезону Колонного залу ім. Миколи Лисенка. Про те, на які сюрпризи чекати в новому сезоні, розповіли Дмитро Остапенко, генеральний директор Національної філармонії України, Володимир Лукашев, художній керівник, Олена Зеніна, помічник художнього керівника і Лариса Пархом’юк, начальниця відділу зарубіжних зв’язків.

Цьогоріч філармонія дещо змінює акценти репертуарної політики. Йдеться про інтеграцію сучасної музики в контекст філармонійних програм, де домінуючі позиції належать західноєвропейській або російській класиці. Особливе місце в руслі цієї тенденції належить творам українських композиторів. У програмі концертів до відкриття і закриття сезону, крім музики західноєвропейських класиків, прозвучать твори Євгена Станковича та Олександра Шетинського. Повністю із сучасної української музики сформована програма концерту вокального ансамблю **Alter Ratio**, прозвучать твори Святослава Луньова, Максима Коломійця, Олексія Ретинського і Максима Шалигіна (3 листопада). Помітною подією має стати концерт у рамках Міжнародного фестивалю **Kyiv Contemporary Music Days** за участю диригента Міхеїла Менабде (11 грудня). На особливу увагу заслуговують проект піаніста Євгена Громова “Каскади і консонанси: Балакаускас і Губа” (27 січня) та авторський концерт **Віри Польової** (13 січня).

Родзинкою сезону стануть концептуальні монографічні програми. Серед них — “Музичне Євангеліє від Й. С. Баха”, проект клавесиністки Наталії Сікорської (3 жовтня), “Ігор Стравінський”, концерт Національного духового оркестру, за диригентським пультом — Володимир Рунчак (16 жовтня), концерт “Три Прометейі” філармонійного симфонічного оркестру під орудою Миколи Дядюри, присвячений прометеївській темі у творчості Бетховена, Скрябіна і Станковича, “Олів’є Мессіан. Дванадцять поглядів на Ієсуса-неомовля”, авторський проект пі-

ніста Антонія Барішевського (10 грудня) тощо.

Серед гастролерів варто звернути увагу на концерт капели **Sapella Cracoviensis** з Польщі (27 вересня), **Elysee Quartet** з Франції (25 жовтня), гітариста **Воїна Косича** з Сербії, який 7 грудня відкриє Міжнародний гітарний фестиваль, **Данієля Рьона** (скрипка) з Німеччини, який виступить у ролі соліста з Київським камерним оркестром (17 січня), **Quartetto di Cremona** з Італії (23 травня), виступ знаменитого віолончеліста **Харі Хаффман** зі США, який дасть концерт разом з філармонічним симфонічним оркестром під орудою Романа Кофмана (24 травня). Помітною подією має стати виступ у Колонному залі імені М. В. Лисенка відомого українського баса **Анатолія Кочерги** — прозвучить Чотирнадцята симфонія Дмитра Шостаковича (14 грудня).

Окремим блоком філармонійного репертуару стануть джазові концерти. Серед них — проект “**Moonlight Serenade**” за участю джаз-бенду оркестру військовоповітряних сил США (20 жовтня), “**SymphoJazz**”, виступ Національного ансамблю солістів “Київська камерата” з українсько-французьким піаністом **Дмитром Найдичем** (2 червня), спільний концерт піаніста і композитора з Франції **Венсана Буржекса** та бігбенду **Олексія Вікулова** (3 квітня).

Традиційно відбудуться **Міжнародний фестиваль гітарної музики**, фестивалі “**Київська весна**” та “**Французька весна в Україні**”, фестиваль “**Київ Музик Фест**”, а також **Міжнародний конкурс молодих піаністів пам’яті Володимира Горовиця** та заключний концерт **Міжнародного фестивалю інструментальної музики ім. Євгена Станковича**.

Пошук реальних цінностей

Художній керівник Київського академічного драматичного театру на Подолі Віталій Малахов нещодавно поставив у своєму театрі виставу “Шестеро характерів неписаної комедії...” за п’єсою Луїджі Піранделло “Шестеро персонажів у пошуках автора”. Це вже друге звернення театру до цього твору, першу постановку тут здійснили понад десять років тому.

Видатний італійський прозаїк, драматург, філософ і мислитель, лауреат Нобелівської премії “За творчу сміливість і винахідливість у відродженні драматургічного і сценічного мистецтва” Луїджі Піранделло вже вдруге потрапив у поле зору Театру на Подолі. Адже тут ніколи не зупинялися перед складними завданнями. А одна з найскладніших для постановки п’єс світового репертуару отримала в театрі нове життя.

З перших хвилин глядачі потраплять за лаштунки на репетицію в одному з українських театрів. Але вже за мить на великому люстрі з’являються профілі незнайомих. Прибувають переконують режисера, що вони — персонажі, які втратили свого автора. Непрохані гості умовляють приділити їм увагу і розповідають історію однієї родини, де любов і жорстокість, порок і святість, ненависть і біль переплелися так тісно, що Мати, Батько, Молодша донька, Пасербиця і Старший син перестали розуміти одне одного і остаточно заплуталися в родинних стосунках. Відтак рішення лише за режисером: подарувати їм шанс увійти в історію чи залишити безмовними?

“Шість характерів неписаної комедії...” на сцені Київського театру на Подолі — це непобутова історія. Талановиті актори намага-

лися розгадати найтаємнішу п’єсу Піранделло і розіграти сюжет про те, як нерозривно пов’язане мистецтво з життям, як люди, інколи не помічаючи цього, носять маски і перетворюються на маріонеток, а вигадані театральні персонажі оживають. Нова вистава — не проста історія пошуку реальних цінностей.

Як зізнався в одному інтерв’ю режисер-постановник, цю виставу зробили лише за вісімнадцять днів. Тому роботу можна назвати “ескізом”, який поступово трансформується у масштабне дійство. Віталій Малахов переконаний, що робота над виставою починається з прем’єри, а магія театру в тому, що двох однакових вистав не буває, а десь за десять показів можна буде говорити про те, що вдалося зробити.

Новий проект народився завдяки фінансовій допомозі Посольства Італії та Італійського інституту культури в Україні, кошти на постановку надав уряд цієї країни. Залишається сподіватися, що український уряд і наші бізнесмени теж зацікавляться театром, тоді в афішах театральних колективів почне з’являтися більше нових постановок.

Фото Іра Marconi

Театрознавець і педагог

У Київському планетарії відбувся творчий вечір заслуженого діяча мистецтв України, письменника, театрального педагога, професора, голови правління Київської міської організації Товариства “Знання” України Василя Неволова з нагоди 70-річчя від дня його народження. Вітали ювіляра багато відомих діячів української культури.

Перу Неволова належить майже п’ять десятків сценаріїв. Внеском у ставлення нації та її самоідентичності стали авторські переклади, зокрема “Божої сльози” Миколи Косміна. Важко переоцінити його внесок у розвиток української театральної критики. Гігантський творчий досвід, що втілений у викладацькій діяльності, став дороговказом для сотень учнів.

Заслужений працівник культури України Петро Андрійчук наголосив на тому, що разом із заслуженим народним академічним ансамблем “Дарничанка” йому особливо приємно бути на цьому вечорі. Василь Васильович збирає навколо себе лише гарних і світлих людей. Музичним подарунком від “Дарничанки” стали пісні “Єднаймося, рідна земля” та “Взяло дівча відра”. Народна артистка України,

лауреат Шевченківської премії Лариса Кадочнікова згадала про почуття гумору Василя Неволова, про те, як його люблять студенти і закликали рівнятися на ювіляра.

Доктор філософських наук Наталія Кривуца зазначила, що кожна людина намагається після себе щось залишити на землі. Одні залишають дітей, інші вистави, ще інші книжки. А Василь Васильович встиг виростити дітей, написати книжки і поставити вистави.

Художній керівник Київського академічного театру юного глядача на Липках Віктор Гирнич звернув увагу на унікальну пам’ять Василя Неволова, адже той досі знає практично всіх режисерів та артистів не лише столичних, а й периферійних театрів, встигає бувати на театральних прем’єрах по всій Україні.

Від НСПУ ювіляра привітав

Василь Фольварочний, а Лариса Хоролець прочитала для іменинника поезію.

Голова правління Товариства “Знання” України Василь Кушерець у своєму відеозверненні звернув увагу на такі риси характеру ювіляра, як людяність, витримка, вміння приділити увагу кожній людині. Ректор Інституту екранних мистецтв імені Івана Миколайчука Юлія Лавріненко, директор Інституту театрального мистецтва Ніна Ільїна та народний артист України Лев Сомов зупинилися на викладацькій діяльності пана Василя.

Від імені Мистецького спецназу ювіляра привітала заслужений працівник культури Зоя Ружин, від колективу Вінницького академічного музично-драматичного театру ім. Миколи Садовського його очільниця Таїсія Славінська, а народна артистка України Раїса Недашківська звернула увагу присутніх на необхідність досконало знати українську історію. Музичні вітання прозвучали від заслуженого артиста України Ярослава Чорногуза, поетеси Валерії Серової.

Сторінку підготував Едуард ОВЧАРЕНКО

Микола ЦИМБАЛЮК

Полум'я творчості в кераміці

Пані Оксана родом зі Львівщини, де з давніх-давен палахкотіли яскраві й самобутні вогнища художньо-промислової кераміки. За советських часів тодішня влада українську художньо-промислову кераміку загалом, а на Галичині зокрема не надто шанувала і не сприяла її розвитку. Причина проста — її вважали породженням так званої буржуазної культури. Політика влади втрутилася навіть у науку керамологію — історію художньо-промислової кераміки Галичини кінця XIX—початку XX ст. викинули з мистецтвознавчих досліджень. І це тоді, коли її художньо-естетична спадщина є органічною і нероздільною частиною української національної культури.

Яскравий приклад цього — творчість Оксани Чепурної. Майже 50 років тому, після закінчення Львівського художнього училища ім. Івана Труша вона як художник прийшла працювати на завод № 6 Львівського заводоуправління будівельних матеріалів. Добре знайома з традиціями відомих львівських майстрів кахлів, чиї вироби прикрашають не один будинок у Львові, Оксана Володимирівна сама починає розробляти зразки кераміки.

В авторському доробку керамічний посуд, який високо оцінюють вимогливі художні ради і ставлять на виробництво. У багатьох львівських господарях і навіть за кордоном особливе місце належить її виробам — макітри, тарелі, кухлі з унікальним розписом технікою “фляндровка”. Вона постійно бере участь у виставках, удостоєна різних відзнак. З 1989 року — член Спілки художників України. За визначні заслуги у декоративно-ужитковому мистецтві 1991 року її

Українська художня кераміка — вид народно-ужиткового мистецтва з давньою і багатою історією. Як вияв матеріальної та духовної культури нашого народу, вона з часом набувала нових рис, водночас не пориваючи з традиціями і стилями минулих днів. Практично не змінювалися і її головні ужиткові функції, методи виготовлення та декорування. Хоча заради об'єктивності варто зазначити, що промислова революція все-таки позначилася на керамічних виробках масового виробництва.

Унікальний приклад поєднання технічних можливостей керамічного виробництва і творчо інтерпретованих традицій часів Трипільської культури демонструє виставка “Вічність Трипільля” відомої майстрині, заслуженої художниці України Оксани Чепурної, яка щойно відкрилася в галереї “Мистецтво”.

присвоєно звання заслуженого художника України.

Зі здобуттям Україною незалежності вона як митець і ор-

ганізатор виробництва, отримує друге дихання: 15 років тому Оксана Володимирівна стала засновником і керів-

ником організованого на базі заводу ТОВ “ОКС”. Відтоді і понині воно продовжує крашій львівські традиції проектування та виготовлення керамічних виробів: тарелей, керамічних панно і килимків, а особливо — кахлів.

Природжений лідер, талановита художниця вона зуміла об'єднати і прихилити до себе не менш енергійні й оригінальні мислячі творчі сили. Серед них талановиті керамісти з національним світобаченням і великим досвідом практичної роботи. Наприклад, їхній головний художник є автором сучасних розробок камінів і печей. Так само як і пані Оксана — прекрасний знавець не лише сучасних, а й історичних стилів і традицій.

У творчій майстерні Оксани Чепурної часто можна зустріти гостей із різних куточків України та з-за кордону. У них замовляють кахельні каміни та печі й класичного, і сучасного стилів з урахуванням індивідуальних уподобань, і, звичайно ж, автор-

ські розробки львівських митців.

Художниця на генетичному рівні відчула, що в глибокій культурі нашого народу є давно забуті і невідкриті досі джерела для сучасного художньо-ужиткового мистецтва. Це прочитується в її творах, кожен із яких — неповторний за своєю естетичною красою і змістом. Як зазначає мистецтвознавець В. Гудак, “висловитись так оригінально з історико-етнографічних позицій в кераміці — це рідкісне художнє явище. І тому держава, яка прагне на міжнародному рівні являти своє національне мистецьке обличчя, повинне обрати кераміку О. Чепурної. Бо в її творах — історія, традиції, етнографія, так відмінна з-посеред художніх витворів інших народів і країн”.

Мистецький доробок Оксани Чепурної великий і унікальний, цікавий і високохудожній. Але це варто побачити, відчутти тепло її керамічних творів безпосередньо на виставці, яка триватиме аж до 28 вересня.

СЛОВО

Просвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Будьмо разом!

ПЕРЕДПЛАТА—2018

Нині триває передплата на 2018 рік
на періодичні видання за друкованим
Каталогом видань України «Преса поштою».

Наш поштовий індекс — 30617.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор

Любов ГОЛОТА

Редколегія

Любов ГОЛОТА (голова),

Ярема ГОЯН,

Павло МОВЧАН,

Олександр ПОНОМАРІВ,

Іван ЮЦУК

Заступник головного редактора

з виробничих питань

Наталія СКРИННИК

278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар

Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури

Едуард ОВЧАРЕНКО

Відділ коректури

Тетяна ЩЕРБАК

Ірина СТЕЛЬМАХ

Комп'ютерна верстка

Ірина ШЕВЧУК

Володимир ЖИГУН

Інтернет-редактор

279-39-55

Черговий редактор

Едуард ОВЧАРЕНКО

Бухгалтерія

279-41-46

Адреса редакції:

вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net

http://slovoprosivity.org

http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ «Мега-Поліграф»,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 12/14.

Загальний наклад у вересні — 12 800

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.

Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.

При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов'язкове.

Індекс газети

“Слово Просвіти” — 30617

